

zwartboek

Jubileumuitgave deel VII

*25 jaar
slachtofferrechten*

LANGZS

LANDELIJK ADVOCATEN NETWERK
GEWELDS- EN ZEDENSLACHTOFFERS

Jubileumuitgave Zwartboek: 25 jaar slachtofferrechten

Geachte lezer,

Voor u ligt een jubileumuitgave van het *Zwartboek*, verzorgd door het Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (LANGZS). In 2007 is de stichting door een aantal advocaten opgericht om de positie van (advocaten van) slachtoffers van ernstige zedenmisdrijven en later ook geweldsmisdrijven te verbeteren. LANGZS heeft zich in de afgelopen jaren op verschillende wijzen ingezet om dit te realiseren, onder meer door de publicatie van dit *Zwartboek*, dat inmiddels in zes edities is verschenen.

Deze editie van het *Zwartboek* is anders dan u van ons gewend bent. Dit jaar is namelijk een jubileumjaar voor slachtofferrechten. Pas 25 jaar geleden is het slachtoffer een (wat) prominentere rol gaan innemen in ons straf(proces)recht en daar willen wij in deze editie bij stil staan. In de loop van de jaren zijn er verschillende uitbreidingen geweest in de slachtofferrechten. Belangrijk in dit kader was de Wet Terwee die in 1995 werd ingevoerd. Met invoering van deze wet werd het maximum van de mogelijke schadevergoeding in het strafproces geschrapt. De schadevergoeding was hierdoor niet langer begrensd tot maximaal 1.500 gulden (€ 680,67) bij de rechtbank.¹ Voorheen deed een slachtoffer door het indienen van deze beperkte vordering afstand van het recht om het meerdere nog te vorderen. Wanneer slechts een deel van de vordering was toegewezen, was het niet mogelijk om het overige deel later

alsnog via de civiele rechter op de veroordeelde te verhalen.² Dit ontmoedigde om deel te nemen aan de strafzaak, al helemaal in zaken waar sprake was van forse schade. Met invoering van de Wet Terwee was niet langer de hoogte van het bedrag doorslaggevend voor het antwoord op de vraag of een vordering mocht worden gevoegd in de strafzaak. Vanaf dat moment gold dat een benadeelde partij niet-ontvankelijk was in de vordering als de vordering “niet van zo eenvoudige aard” was dat zij zich leende voor behandeling in het strafproces.

Ondanks veel verzet, is in 2005 op voorspraak van Boris Dittrich (D66) spreekrecht voor een beperkte kring van slachtoffers ingevoerd. De angst voor incidenten in de zittingszaal door het uitoefenen van het spreekrecht, bleek onterecht. Het bleek dat het uitoefenen van het spreekrecht juist kan bijdragen aan het verwerken van het incident.³

Per 1 januari 2011 zijn er middels de “Wet ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces” nog meer slachtofferrechten geïntroduceerd.⁴ Vanaf dit moment heet de titel waarin slachtofferrechten zijn opgenomen niet langer ‘de benadeelde partij’, maar ‘het slachtoffer’. Enkele rechten die zijn geïntroduceerd: het recht op informatie over de strafrechtelijke procedure⁵, kennisname en het toevoegen van processtukken⁶,

bijstand van een raadsman en recht op een tolk^{7,8}. Deze ontwikkelingen zijn cruciaal geweest voor de juridische en maatschappelijke positie van het slachtoffer.

Dankzij wet- en regelgeving van de Europese Unie zijn de slachtofferrechten verder uitgebreid⁹. Nederland heeft op grond hiervan minimum-normen geïntroduceerd met de implementatiewetgeving van 1 april 2017.¹⁰

Uit voorgaande blijkt dat het straf(proces)recht eerst voornamelijk was gericht op de verdachte en *zijn* eerlijke proces. Gedurende de afgelopen 25 jaar zijn er steeds meer slachtofferrechten geïntroduceerd. Ondanks dat het slachtoffer hierdoor een prominentere rol heeft gekregen in het straf(proces)recht, ligt de nadruk tijdens het strafproces nog steeds op de verdachte en kan het slachtoffer nog niet worden aangemerkt als gelijkwaardige procespartij, maar slechts als procesdeelnemer. Het risico hiervan is dat slachtoffers zich niet (h)erkend voelen in het strafproces. Dit kan ten koste gaan van hun acceptatie van de uitspraak. Acceptatie daarvan is van belang voor het vertrouwen in de rechtsstaat. Dit betekent uiteraard niet dat een slachtoffer het eens moet zijn met een uitspraak, maar dat het slachtoffer wel het gevoel moet hebben dat de procedure eerlijk is verlopen.¹¹ De zogenoemde procedurele rechtvaardigheid.

Dit lustrum vormt voor ons een aanleiding om de balans op te maken na 25 jaar slachtofferrechten. Waar staan we en waar willen we heen? Deze vragen zullen worden beantwoord aan de hand van een aantal belangrijke slachtofferrechten. We zullen eerst een juridische achtergrond schetsen van het betreffende recht, vervolgens bespreken we de ervaringen uit de praktijk. Daarbij maken wij gebruik van meldingen die bij LANGZS zijn binnengekomen. Als intermezzo zullen tussen de besprekingen van de verschillende rechten interviews worden weergegeven met personen die in hun functie zijn betrokken met slachtofferrechten.

22 december 2020

Het bestuur van LANGZS

Inhoudsopgave

Recht op informatie slachtofferrechten _____	5	OM geeft onjuiste informatie over	
Ervaringen uit de praktijk _____	6	niet-vervolging _____	18
Slachtoffer benaderd voor _____	6	OM geeft onjuiste informatie over vervolging _____	19
Opsporing Verzocht zonder advocaat bij		Gegevens getuigen voor benadeelde partij niet	
te betrekken _____	6	beschikbaar _____	19
Weinig verwijzingen Slachtofferhulp		Verstrekking vonnis moeizaam _____	19
Nederland _____	6	Paul Vugts, Misdaadjournalist Parool _____	20
Ineke Sybesma, Directeur Fonds Slachtofferhulp _____	6	Recht op kennisnemen en toevoegen processtukken _____	21
Theda Boersema, Algemeen bestuurslid NOvA _____	8	Ervaringen uit de praktijk _____	22
Recht op bijstand en tolk _____	9	OM verstrekt dossier niet aan slachtoffer _____	22
Ervaringen uit de praktijk _____	9	Niet verstrekken dossier door OM in	
Geen rekening houden met verhinderdata		verband met 'opsporingsbelang' _____	22
van de slachtofferadvocaat _____	9	Niet verstrekken dossier zonder motivatie	
Marjolein Hoogland, Portefeuillehouder		benadeelde partij _____	22
slachtofferrechten Openbaar Ministerie _____	10	Niet verstrekken dossier leidt tot niet kunnen	
Recht op individuele beoordeling bescherming _____	11	uitoefenen van rechten art. 12 Sv _____	22
Ervaringen uit de praktijk _____	11	Tim Bueters, Voorzitter vereniging Advocaten voor	
Iva Bicanic, Hoofd landelijk psychotraumacentrum		Slachtoffers van Personenschade (ASP) _____	24
UMC Utrecht en CSG _____	12	Klacht tot niet-vervolgen _____	25
Recht op correcte bejegening _____	13	Ervaringen uit de praktijk _____	25
Ervaringen uit de praktijk _____	14	Niet inlichten van slachtoffer over sepot _____	25
Bejegening slachtoffer door OM _____	14	Walter van Kleef, Manager Landelijk Programma	
Bejegening slachtoffer in rechtbank _____	14	Zeden/Kinderpornografie/Kindersekstoerisme bij	
Nabestaanden mogen niet bij zitting		Nationale Politie _____	26
aanwezig zijn door corona _____	14	Elianne van Rens, Rechter _____	27
Slachtoffervriendelijke benadering door		Slachtoffergesprek _____	29
zowel OvJ als rechtbankvoorzitter _____	14	Ervaringen uit de praktijk _____	30
Slachtoffervriendelijke benadering		Niet inlichten van slachtoffer over vrijspreken	
door zowel OvJ als rechtbankvoorzitter _____	15	verdachte door OM _____	30
Weigering verzoek slachtoffer		Marijn Schrijver, Auteur Mocrro Maffia _____	30
meervoudige kamer _____	15	Spreekrecht _____	32
Meerdere fouten door de rechtbank		Saskia Belleman, Rechtbank- en juridisch verslaggever	
en het OM _____	15	Telegraaf _____	33
Jeroen van Wijngaarden, VVD Tweede Kamer lid _____	16	Rosa Jansen, Voorzitter Slachtofferhulp Nederland _____	35
Recht op informatie _____	17	Recht op vorderen schade _____	36
Ervaringen uit de praktijk _____	17	Ervaringen uit de praktijk _____	37
Onjuiste informatie OM over voegen in zaak _____	17	Niet uitkeren van voorschot CJIB door	
Onjuiste informatie over schadevergoeding _____	17	nalatigheid OM _____	37
Onjuiste informatie over parketnummers _____	18	Onjuiste informatie over verzoek	
OM licht slachtoffer niet in over afzien hoger		schadevergoeding _____	37
beroep door verdachte _____	18	Weigering inzage in rapport dat betrekking heeft	
OM licht slachtoffer en advocaat pas na een		op de vordering van het slachtoffer _____	37
maand in over invrijheidsstelling verdachten _____	18	Onjuist bericht dat een schadeopgaveformulier	
OM licht slachtofferadvocaat niet in over		binnen twee weken teruggestuurd dient te	
schade-inventarisatie _____	18	worden (structureel probleem) _____	38
Brieven vanuit het OM bevatten onjuiste		Ludo Goossens, Directeur Schadefonds	
informatie _____	18	Geweldsmisdrijven _____	38
Slachtofferloket stuurt brieven naar		Martine Goeman, Amnesty International _____	39
verkeerde advocaat _____	18	Afsluiting _____	40
OM geeft onjuiste informatie over instellen			
cassatie _____	18		

Recht op informatie slachtofferrechten

Op grond van artikel 51b lid 1 Sv heeft het slachtoffer recht op informatie omtrent slachtofferrechten. Het is immers van belang om te weten van welke rechten je gebruik kan maken om ze daadwerkelijk te kunnen effectueren. Het is in eerste instantie aan de opsporingsambtenaren om deze informatie te verstrekken. Zij zullen in de meeste gevallen namelijk de eersten zijn die het slachtoffer in het kader van het strafproces spreken. De politie heeft ten behoeve van deze informatievoorziening folders opgesteld.¹² Het slachtoffer heeft naast recht op informatie omtrent zijn rechten ook recht op kosteloze toegang tot slachtofferorganisaties (ex artikel 51aa lid 2 en lid 3 onder a Sv).

Vanaf 1 juli 2018 zijn Slachtofferhulp Nederland en het Openbaar Ministerie een pilot gestart om de dienstverlening aan slachtoffers in impactzaken te verbeteren. In dit kader is Slachtofferhulp Nederland de zogenaamde JD-actief werkwijze begonnen. Dit houdt in dat alle slachtoffers van impactzaken enkele dagen na het versturen van

het schadeformulier door het Openbaar Ministerie worden benaderd om hen informatie en advies te geven over het strafproces en de bijbehorende rechten. Het Openbaar Ministerie verwijst dan, indien het dat nodig acht, slachtoffers voor ondersteuning op juridisch, emotioneel en praktisch gebied door naar Slachtofferhulp Nederland.¹³

Ervaringen uit de praktijk

Slachtoffer benaderd voor Opsporing Verzocht zonder advocaat bij te betrekken¹⁴

In de zaak van een gewelddadig schietincident zoeken politie en het Openbaar Ministerie contact met het slachtoffer teneinde mee te werken aan een uitzending van Opsporing Verzocht, zonder daarbij Slachtofferhulp Nederland of de advocaat te betrekken. Het slachtoffer kan hierdoor uitspraken doen die in zijn nadeel werken tijdens het strafproces. Het is niet alleen van juridisch belang om gespecialiseerde hulp te ontvangen, maar ook op emotioneel vlak. Een confrontatie met de dader of de gebeurtenis wordt door veel slachtoffers als heftig ervaren. Hulp is op deze momenten uiterst belangrijk. Na beklag heeft het Openbaar Ministerie excuus aangeboden.

Weinig verwijzingen Slachtofferhulp Nederland¹⁵

Slachtofferhulp Nederland zoekt contact met slachtoffers van misdrijven. Slachtofferhulp Nederland behoort slachtoffers te wijzen op de mogelijkheid van een slachtofferadvocaat. Op 3 januari 2020 heeft stichting LANGZS een oproep gedaan aan haar deelnemers met het verzoek aan te geven hoeveel verwijzingen zij hebben ontvangen van Slachtofferhulp Nederland in het jaar 2019. Hierop hebben wij 55 bruikbare reacties gehad. Uit de reacties blijkt dat ongeveer de helft van de respondenten in 2019 geen verwijzingen heeft gekregen. Verder blijkt dat de andere helft in 2019 minder dan 10 verwijzingen heeft ontvangen. In totaal nog geen 200 verwijzingen; een zeer laag aantal afgezet tegen de 145.573 slachtoffers waarmee Slachtofferhulp Nederland in 2019 contact had.

Ineke Sybesma

Directeur Fonds Slachtofferhulp

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Dat hangt ervan af hoe je ernaar kijkt! Formeel is in de Wet Versterking Positie Slachtoffer uit 2011 voor het eerst in het strafrecht vastgelegd dat het slachtoffer bestond. Zijn rechten werden na 2011 nog uitgebreid, waarvan de voorschotregeling voor slachtoffers in de praktijk het meeste impact heeft. Dat slachtoffers en nabestaanden de hun toegekende schadebedragen bij voorschot ontvangen van de staat, die daarna de vordering op de dader overneemt, is voor veel gedupeerden heel belangrijk. Daarnaast is het spreekrecht natuurlijk een fundamentele verandering. Het feit dat je niet lijdzaam slechts toeschouwer bent, maar dat je je stem kunt laten horen.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Het allergrootste probleem is dat slachtoffers en nabestaanden hun rechten lang niet altijd daadwerkelijk kunnen uitoefenen. Zij moeten soms heel hard vechten voor het meest basale, als de planning van de zitting, informatie over de zaak of een gesprek met de officier van justitie. Slachtoffers en nabestaanden hebben daarom meer dan ooit een advocaat nodig die hen helpt hun recht af te dwingen. Dat de gefinancierde rechtsbijstand onder druk staat, is daarom een ander obstakel dat zou moeten verbeteren.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Het Fonds heeft het Nederlands Studiecentrum voor Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) gevraagd om te onderzoeken welke rechten hoe vaak niet worden nageleefd, en welke sancties, in de literatuur remedies, kunnen helpen om die rechten af te dwingen. Deze sancties moeten, net zoals dat voor verdachten is gedaan, wettelijk worden vastgelegd, zodat slachtoffers en nabestaanden kunnen rekenen op een betrouwbare rechtstaat.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Het geheel van slachtofferrechten is nogal organisch ontstaan. Nieuwe wetten, moties en beleidsregels op basis van incidenten, maatschappelijke onrust en politieke lobby, hebben zeker voor verbetering gezorgd. Maar het geheel lijkt toch een gebouw dat niet in balans is. En leidt daardoor bij rechters, officieren, politie en justitie en ook bij advocaten tot weerstand. Wij denken dat het belangrijk is om de komende jaren het slachtofferbeleid met logica en grondig onderbouwde argumenten in balans te brengen, zodat de rechten van slachtoffers stevig verankerd zijn zonder dat er steeds, nogal emotionele discussies ontstaan, over disbalans met de rechten van verdachten en daders. Dat zal de acceptatie in de strafrechtketen en dus de uitvoering vermoedelijk ten goede komen.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Bijna iedere dag hoor ik verhalen van slachtoffers en nabestaanden die, in aanraking met het recht na intens schokkende gebeurtenissen, soms heel goed worden bejegend, gesteund en bijgestaan, maar ook heel vaak teleurgesteld worden in de rechtstaat. Die niet voor vol worden aangezien, die wel omzichtig worden behandeld als er genoeg mediabelangstelling is, maar buiten dat zicht toch heel vaak niet de rechten kunnen uitoefenen die er wettelijk voor hen zijn. Doodgewone mensen die zonder advocaat nergens aanspraak op kunnen maken. Het onrecht, het onfatsoen, dat sommigen ten deel valt, als hun privacy te grabbel wordt gegoooid, en erkenning, en vergoeding van schade uitblijft. Levenslang verbitterd en beschadigd verder moeten. Dat blijft indrukwekkend, en zou een fatsoenlijke samenleving moeten willen voorkomen. Het Fonds Slachtofferhulp pleit daarom voor verbetering. Het invoeren van de genoemde remedies, maar bijvoorbeeld ook de naleving van de mediarijchlijn van het OM zouden daarbij zeer behulpzaam zijn. Wij blijven ons daarvoor sterk maken.

Theda Boersema

Algemeen bestuurslid NOvA

De afgelopen jaren zijn de rechten voor slachtoffers in het strafproces flink uitgebreid. De NOvA (Nederlandse Orde van Advocaten, red.) waardeert de toegenomen aandacht voor de positie van het slachtoffer positief, maar waarschuwt in wetgevingsadviezen met enige regelmaat ook voor het uit balans raken van het evenwicht met de belangen van de verdachte. Een recent voorbeeld hiervan is de verschijningsplicht voor verdachten uit het wetsvoorstel Uitbreiding Slachtofferrechten. De NOvA benadrukt daarbij dat bestaande rechten eerst goed moeten kunnen worden geëffectueerd, alvorens naar de noodzaak van nieuwe wijzigingen wordt gekeken. Vanuit de slachtofferadvocatuur bereiken ons geregeld signalen dat van die daadwerkelijke effectuering van rechten in de praktijk nog lang niet overal en altijd sprake is. Het gaat dan vaak om ogenschijnlijk simpele maar belangrijke zaken als een juiste informatievoorziening richting het slachtoffer (en diens advocaat). Het is voor de toekomst van belang dat hier beter uitvoering aan wordt gegeven.

Daarnaast is de opkomst van mediation in strafzaken een goede ontwikkeling, mits daarvoor alle partijen een redelijke vergoeding tegenover staat. Strafmediation kan onnodige verharding in het strafproces voorkomen en kan in dat opzicht ook in het belang van het slachtoffer zijn.

Het is belangrijk dat er gezocht blijft worden naar de juiste balans tussen de belangen van het slachtoffer en die van de verdachte.

Recht op bijstand en tolk

In artikel 51c Sv is het recht op bijstand tijdens het voorbereidend onderzoek en tijdens de terechtzitting neergelegd. Deze bijstand kan worden verleend door een raadsman, maar ook kan worden gekozen voor een wettelijk vertegenwoordiger of een ander persoon naar keuze. Er is echter in het vierde lid

wel een weigeringsgrond opgenomen. Dit houdt in dat indien het in het belang van het onderzoek dan wel in het belang van het slachtoffer is, de bijstand van het slachtoffer geweigerd kan worden. Slachtoffers van ernstige zeden- of geweldsmisdrijven hebben recht op gratis rechtsbijstand.¹⁶

Ervaringen uit de praktijk

Geen rekening houden met verhinderdata van de slachtofferadvocaat¹⁷

In een overweldigend aantal zaken komt naar voren dat de verhinderdata van het slachtoffer, meer specifiek de verhinderdata van de slachtofferadvocaat, niet worden meegenomen in het plannen van een zitting. Dat betekent in feite dat de slachtofferadvocaat niet in staat is de zitting bij te wonen. Slachtoffer-

advocaten moeten proberen te bewerkstelligen dat een andere advocaat voor hen kan waarnemen, wat niet altijd mogelijk is. In het uiterste geval moet het slachtoffer dan zonder bijstand van een slachtofferadvocaat op zitting verschijnen.

Geen bijstand casemanagers tijdens zitting voor nabestaanden¹⁸

De casemanagers van de nabestaanden in deze zaak mochten niet naast het slachtoffer zitten tijdens de zitting terwijl dit in een eerdere zitting nog wel kon. De nabestaanden konden dus niet rekenen op sociaal-emotionele hulp tijdens dit aangrijpende proces en waren op zichzelf aangewezen.

Marjolein Hoogland

Portefeuillehouder slachtofferrechten Openbaar Ministerie

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Dat zijn zonder twijfel de Wet versterking positie slachtoffers (2011) en de EU-richtlijn Minimumnormen voor slachtoffers (2015). Het slachtoffer heeft met de wet een zelfstandige positie gekregen in het strafprocesrecht met eigen rechten en bevoegdheden en de richtlijn zorgt ervoor dat slachtoffers in alle landen van de EU dezelfde basisrechten hebben.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Er komen steeds meer slachtofferrechten bij. Vaak is niet op voorhand duidelijk wat het effect ervan zal zijn. Ook de uitvoering blijkt in de praktijk weerbarstig. Het OM wil er voor slachtoffers zijn. Maar de hoge verwachtingen die de politiek wekt, zijn vaak moeilijk waar te maken.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Vanzelfsprekend is alles erop gericht dat het slachtoffer zijn slachtofferrechten kan uitoefenen. Maar als een slachtoffer, om wat voor reden dan ook, helaas niet in staat is geweest om zijn slachtofferrecht uit te oefenen, is dit niet meer terug te draaien. Sancties verbinden aan niet-naleving van deze slachtofferrechten, die vervolgens ingrijpen op het strafproces tegen de verdachte, is volgens het OM niet proportioneel. Voor het slachtoffer weegt uiteindelijk het zwaarst dat de verdachte, als deze de dader blijkt

te zijn, gestraft wordt voor het strafbare feit, en eventueel de schade vergoedt.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Volgens ons zit de crux vaak in goede communicatie met slachtoffers en erkenning voor wat hen is aangedaan. Dat kan altijd beter. Maar het OM heeft daarin de afgelopen jaren belangrijke slagen gemaakt. Dat horen we ook geregeld terug van slachtoffers. Daarnaast is het aantal functies van slachtoffercoördinatoren bij het OM verdubbeld.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

De manier waarop de nabestaanden van MH17 ook vanuit het OM begeleid worden. Daarin is enorm veel energie en menskracht gestoken. Er is een speciale slachtoffer-OvJ die de gesprekken heeft voorbereid en gezorgd heeft dat collega's uit het hele land gesprekken voeren met de nabestaanden. We zouden willen dat we de capaciteit hadden om alle slachtoffers op die manier te ondersteunen.

Recht op individuele beoordeling bescherming

Het kan voorkomen dat iemand slachtoffer wordt van een delict, maar liever niet wil dat de verdachte zijn personalia kan achterhalen via het procesdossier. Daarom is het van belang dat per individueel slachtoffer wordt geïnventariseerd welke beschermingsbehoeften er zijn. Dit recht is neergelegd in artikel 51aa lid 3 onder b Sv. Een voorbeeld hiervan is dat het slachtoffer niet

met eigen adres in het politiedossier komt, maar domicilie kiest op het politiebureau of het adres van de advocaat. In uitzonderlijke gevallen is het zelfs mogelijk dat het slachtoffer onder nummer wordt opgenomen in het strafdossier. Op deze manier wordt voorkomen dat de verdachte via het procesdossier en de aangifte die daarin is opgenomen, gegevens van het slachtoffer krijgt.

Ervaringen uit de praktijk

In de praktijk blijkt dat een slachtoffer regelmatig niet is geïnformeerd over de mogelijkheden van bescherming. Daardoor belanden vaak toch de adres- en persoonsgegevens van het slachtoffer in het strafdossier. Als vervolgens met behulp van een advocaat wordt verzocht om alsnog domicilie te kiezen, wordt

hieraan (vaak) niet makkelijk meegewerkt¹⁹. Dit verzoek dient overigens snel te worden gedaan, aangezien de eerste versie van het dossier al vroeg wordt verspreid in verband met de voorgeleiding bij de rechter-commissaris. Veel slachtoffers hebben in deze fase van het strafproces nog geen bijstand

van een advocaat. Hoewel het wel of niet verwijderen van adres- en persoonsgegevens voor het juridische proces misschien wordt ervaren als een detailkwestie, heeft het voor slachtoffers op emotioneel vlak soms vergaande gevolgen, vooral bij poging tot doodslag, stalking of andere levensbedreigende delicten.

Iva Bicanic

Hoofd landelijk psychotraumacentrum UMC Utrecht en CSG

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Sinds 2016 is het spreekrecht uitgebreid. Slachtoffers kunnen sindsdien niet alleen vertellen over de persoonlijke impact van het delict, maar ze mogen zich ook uitspreken over wat ze vinden van het bewijs tegen de verdachte en wat de straf volgens hen zou moeten worden. Het spreekrecht kan slachtoffers en naasten het gevoel geven dat ze iets kunnen doen en in die zin kan het helpen bij de verwerking. We moeten alles inzetten wat beschikbaar is in het belang van verwerking. Ik vind dit essentieel omdat de helft van de slachtoffers opnieuw misbruik gaat meemaken als de traumatische ervaringen onverwerkt blijven.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Ik merk dat slachtoffers van zedendelicten veel spanning ervaren met betrekking tot het doen van aangifte. Ik denk dat we slachtoffers hierin tegemoet zouden kunnen komen door ze de keus te bieden iemand mee te nemen naar deze – voor hen – emotioneel beladen afspraak. Zelfs de aanwezigheid van een huisdier zou denk ik al verschil kunnen maken. Dat kan nu niet.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Het Rijk is verantwoordelijk voor een aantal landelijke taken in verband met waarden als rechtsgelijkheid en rechtszekerheid. Bij de naleving van internationaalrechtelijke verplichtingen van de overheid (bijvoorbeeld art. 25 van het

Verdrag van Istanbul) hoort ook het zorgen voor gemakkelijk bereikbare centra voor forensisch onderzoek, medische en psychische zorg voor slachtoffers van seksueel geweld. Dat is niet iets bijzonders, iedereen heeft daar recht op. Ik zou

het een goede ontwikkeling vinden als klachten over het functioneren van politie/justitie serieus worden behandeld door een commissie zoals dat nu bijvoorbeeld gebeurt door het tuchtcollege bij klachten over BIG-geregistreerde hulpverleners.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Onder de huidige Nederlandse strafwetgeving kan gedwongen penetratie (i.e. het slachtoffer dat gedwongen wordt de pleger te penetreren) niet worden gekwalificeerd als verkrachting, maar wordt het als aanranding (artikel 246 Sr) bestraft. Het blijkt dat vooral de term 'ondergaan' problematisch is bij de kwalificatie van gedwongen penetratie als verkrachting. Ik vind het positief dat de term verkrachting uitgebreid gaat worden in het nieuwe wetsvoorstel, namelijk in situaties dat men de ander dwingt tot seksuele penetratie. Het mannelijke slachtoffer wordt gezien in de nieuwe regelgeving, en de huidige ongelijkheid wordt hiermee recht getrokken. Het veranderen van de wet zal niet alleen een stereotype beeld van de grote, boze man die zijn agressie botviert

op de onschuldige vrouw bijstellen, maar ook van symbolische waarde zijn door schaamte bij mannelijke slachtoffers weg te nemen en daarmee de weg naar hulpverlening te openen.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Het nieuws op 20 november 2020 dat de rechtbank in Maastricht Jos B. schuldig acht aan het seksueel misbruik en het ontvoeren van de 11-jarige Nicky V. met de dood tot gevolg.

Recht op correcte bejegening

Artikel 51 aa lid 1 Sv formuleert een instructienorm aan de officier van justitie. Er wordt in dit artikel bepaald dat de officier van justitie zorg dient te dragen voor een correcte bejegening van het slachtoffer. In de onderzoeksfase ligt deze verantwoordelijkheid bij het Openbaar Ministerie; tijdens de terechtzitting verplaatst die zich naar de rechter (ex artikel 288a lid 2 Sv).

Wat hier in de wet ontbreekt is een sanctie wanneer deze norm niet wordt nageleefd. Dit is van belang om als stok achter de deur te dienen voor het Openbaar Ministerie en de rechter. Zonder een sanctie is het recht niet afwingbaar. Met andere woorden het recht staat dan wel opgenomen in de wet, maar het vindt in de praktijk geen uitwerking omdat aan niet-naleving geen gevolgen zijn verbonden.

Ervaringen uit de praktijk

Bejegening slachtoffer door OM²⁰

In deze zaak doet het slachtoffer in oktober 2016 aangifte tegen haar vader in verband met onttucht en mishandeling. Zij hoort vervolgens jarenlang niets meer van de politie of het OM. Begin 2019 belt zij met hulpverlening naar het slachtofferloket Midden-Nederland. Zij krijgt dan te horen dat de zaak nog beoordeeld moet worden. Hierop schakelt zij een advocaat in. Na een aantal maanden krijgt ze te horen dat het OM vervolging instelt en de zitting zal plaatsvinden op 17 september 2019. Er wordt aangegeven dat een gesprek met de officier van justitie gewenst is. Medio augustus heeft zij nog niet van hen mogen vernemen, ondanks meerdere belletjes en mailtjes. Begin september blijkt dat de zaaks-officier langdurig afwezig is. Telefonisch verneemt de advocaat dat de zitting niet doorgaat omdat het onderzoek nog niet is afgerond. Als de advocaat op 13 september belt om te vragen of er wel een pro-formabehandeling zal zijn, krijgt de advocaat te horen dat er wel een zitting is en dat de zaak inhoudelijk wordt besproken. Hierover is het slachtoffer niet geïnformeerd. Op maandag 16 september mailt de advocaat van het slachtoffer naar de officier van justitie met het verzoek om nog voor de inhoudelijke behandeling een gesprek in te plannen met het slachtoffer. De officier van justitie zegt dat zij de zaak pas op 13 september toebedeeld kreeg en

“nog geen letter van het dossier gelezen heeft”. De rechtbank wijst een verzoek tot aanhouding toe. De officier reageert hierop door te zeggen dat er geen sprake is van onvoldoende tijd maar dat zij door overmacht binnen het parket laat toe kwam aan de voorbereiding. Zij is er niet van gediend dat zij niet is geraadpleegd. In deze zaak wordt door de officier ernstig tekort gedaan aan de correcte bejegening van het slachtoffer.

Bejegening slachtoffer in rechtbank²¹

In deze zaak betreffende zware mishandeling en openlijk geweld heeft de officier van justitie de tenlastelegging op verzoek van het slachtoffer aangevuld. Vervolgens krijgen de verdachten de gewijzigde tenlastelegging uitgereikt, het slachtoffer moet er echter om vragen voordat zij deze uitgereikt krijgt.

Ten aanzien van de vordering van het slachtoffer merkt de officier van justitie tijdens de zitting op dat hij geen standpunt kan innemen omdat hij alleen bekend is in het strafrecht. Hij zegt feitelijk de rechtbank niet te kunnen adviseren, en refereert zich vervolgens aan het oordeel van de rechtbank.

Het slachtoffer in deze zaak heeft zijn moeder gemachtigd de slachtofferverklaring voor te lezen. Tijdens het voorlezen van de slachtofferverklaring

wordt de moeder door de rechtbankvoorzitter onderbroken met de mededeling dat ze zich niet zo tot de verdachten moet richten. Dit gebeurde op het moment dat de moeder het volgende uit de verklaring voor las: “Ik hoop dat die griezelige mannen die dit mij hebben aangedaan [*onderbreking*] beseffen wat zij hebben aangericht bij mij en ons gezin”.

Nabestaanden mogen niet bij zitting aanwezig zijn door corona²²

In deze zaak wordt een zitting gepland waarbij de toetsing van de verlenging van de PIJ maatregel wordt besproken. De nabestaanden willen aanwezig zijn bij deze zitting. De slachtofferadvocaat en hun casemanager willen hier ook bij zijn. Een medewerker van de rechtspraak vertelt hen dat zij door de coronacrisis niet langer gebruik kunnen maken van dat recht. De advocaat wordt in eerste instantie verteld dat er maximaal twee personen als en namens nabestaanden aanwezig mogen zijn. Uiteindelijk is er een aparte zittingszaal geregeld om hen hier alle vier te plaatsen. Zij kunnen dus niet in de reguliere zittingszaal plaatsnemen.

Slachtoffervriendelijke benadering door zowel Ovj als rechtbankvoorzitter²³

In deze zaak is het slachtoffer een dame op leeftijd die is overvallen en verkracht in haar eigen woning door een voor haar onbekende

recidivist. Verdachte heeft een ontkennende proceshouding, ondanks belastende bewijzen. Tijdens de pro-forma zitting heeft de verdediging een verzoek tot het opnieuw horen van het slachtoffer gedaan. Zij voerden hierbij de volgende argumentatie: "De politie had in eerste instantie al de nodige moeite met de aangifte. Aanvankelijk is mevrouw volgens haar aangifte gaan slapen. Toen is zij gaan kijken welke spullen er weg waren. Daarna heeft zij aangifte gedaan van verkrachting. Dat geeft vragen. Er waren geen tekenen van geweld anders dan een kras op haar neus. In combinatie met het feit dat ze zegt: eigenlijk zou ik geen aangifte gedaan hebben als er geen spullen weg waren. Het is de vraag wat er in die woning is gebeurd." De officier van justitie in deze zaak verzette zich tegen dit verzoek, en maakte onder meer de navolgende opmerking: "Wat ik aanmatigend vind, is dat we als uitgangspunt kunnen nemen wat logisch zou zijn na een verkrachting. De raadsman moet zich eens verdiepen in verkrachtingsslachtoffers. Het is namelijk heel normaal om te doen alsof er niets gebeurd is: douchen, TV kijken, slapen en hopen dat er morgen niks blijkt te zijn gebeurd." De rechtbank heeft het verzoek vervolgens afgewezen, waarbij de rechtbankvoorzitter onder meer opmerkte dat de afwijzing mede is gebaseerd op het feit dat het opnieuw horen van het slachtoffer een

onaanvaardbaar risico op secundaire victimisatie zou opleveren. Zowel de officier van justitie als de rechtbank hebben hiermee blijk gegeven van een slachtoffervriendelijke benadering.

Slachtoffervriendelijke benadering door zowel Ovj als rechtbankvoorzitter²⁴

De officier van justitie werd door de advocaat van het slachtoffer naar aanleiding van medische stukken gevraagd de ten laste gelegde gewone mishandeling aan te vullen met primair zware mishandeling. De officier van justitie nam de positie van het slachtoffer serieus. Hij heeft dit verzoek gehonoreerd en de rechter veroordeelde de verdachte voor het primair ten laste gelegde.

Weigering verzoek slachtoffer meervoudige kamer²⁵

Het slachtoffer heeft ernstig letsel opgelopen door het incident met als gevolg langdurige arbeids-ongeschiktheid. De officier van justitie weigert het verzoek van het slachtoffer om de zitting te laten plaatsvinden in de meervoudige kamer. Ter zitting blijkt dat er nog drie slachtoffers zijn. De politierechter komt niet toe aan de bespreking van de vordering van het slachtoffer en verwijst de zaak alsnog naar de meervoudige kamer. De officier van justitie was van tevoren op de hoogte van de omvangrijke vordering en de meerdere slachtoffers.

Meerdere fouten door de rechtbank en het OM²⁶

In deze zaak gaat het om een zware mishandeling. De eerste keer dat deze op zitting kwam, bleek dat de rechtbank de zaak niet kende, de zaak stond niet op de zittingslijst, verdachte bleek er niet te zijn, de dagvaarding was niet juist betekend en het slachtoffer kon onverrichter zaken weer naar huis. De zitting is opnieuw ingeroosterd. Er bleek een filmploeg van het programma 'Voor de rechter' aanwezig, waarover de procesdeelnemers niet vooraf waren geïnformeerd. Het slachtoffer en de verdachte gaven beiden geen toestemming voor de opnamen. De zittingszaal stond echter wel vol met camera's. Omdat er ook nog veel publiek was, moest de vader van het slachtoffer naast de vriendin van de verdachte zitten. Op zitting bleek dat de vordering van de benadeelde partij, die al ruim voor de eerst geplande zitting was ingediend, niet aan de verdachte was toegezonden. De verdachte had geen advocaat, zag het gevorderde bedrag en wilde toch een advocaat raadplegen: de zaak werd weer aangehouden en een nieuwe datum werd pas vier maanden later gevonden. Eén week voor de zitting zijn door de advocaat van het slachtoffer nog aanvullende stukken ingediend. De ontvangst werd bevestigd. Op zitting bleek dat de officier van justitie de stukken wel had, maar deze niet waren verspreid onder de procesdeelnemers.

Jeroen van Wijngaarden

VVD Tweede Kamer lid

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Ik ben van mening dat er de afgelopen jaren meerdere dingen zijn gerealiseerd om slachtofferrechten te versterken die aandacht verdienen met overkoepelend de Wet Uitbreiding Slachtofferrechten die onlangs in de Tweede Kamer is besproken. Daaraan toevoegend vind ik de verhoging van de straf op doodslag, de stappen in het tegengaan van huwelijksdwang en het verbod op het pedohandboek van groot belang.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

De dunne lijn tussen daders en slachtoffers vind ik soms lastig. Als iemand slachtoffer wordt wil je dat we alles zo goed mogelijk hebben geregeld om diegene zo goed mogelijk te helpen, maar daders zijn zelf ook vaak slachtoffer geweest. Dat praat hun daden niet goed, maar ik vind wel dat we daar oog voor moeten houden.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Regels en wetgeving worden niet voor niets gemaakt en dat moet wat mij betreft dan ook worden nageleefd. Als blijkt dat die wetgeving niet kan worden nageleefd, om wat voor reden dan ook, dan moeten we naar aanpassingen daarvan kijken.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Ik vind dat we vooral goed in de gaten moeten houden wat de ontwikkelingen op digitaal gebied met zich mee kunnen brengen. Dit is niet altijd even zichtbaar, maar zorgt wel degelijk voor slachtoffers, bijvoorbeeld in de vorm van wraakporno. Ook ben ik er voorstander van dat we het Openbaar Ministerie meer ruimte geven te onderhandelen buiten de rechtszaal, mits het slachtoffer daarmee akkoord is.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Mijn eerste debat sinds ik terug ben in de Tweede Kamer ging over een herziening van het tbs-stelsel na de verschrikkelijke moord op Anne Faber. Dat heeft bij mij heel veel indruk achter gelaten.

Recht op informatie

Direct vanaf het begin van het onderzoek heeft het slachtoffer, blijkens artikel 51ac Sv, recht op informatie, onder meer over de procedure. Dat recht vertaalt zich op verschillende manieren.

In de eerste fase ziet dit recht op de voortgang van het politieonderzoek. Als het slachtoffer hierover

geen informatie krijgt, kan het gevoel ontstaan dat de zaak niet serieus (in behandeling) wordt genomen. Later in het strafproces is het van belang dat het slachtoffer op de hoogte wordt gehouden van de keuze om al dan niet te vervolgen of om tot een andere wijze van afdoening over te gaan.

Ervaringen uit de praktijk

Onjuiste informatie OM over voegen in zaak²⁷

In Utrecht heeft het Openbaar Ministerie een zaak afgedaan met een strafbeschikking, terwijl de advocaat van het slachtoffer zich gesteld had. De beschikking is buiten medeweten van de advocaat uitgevaardigd. Daarnaast geeft het OM aan dat het slachtoffer zich niet kan voegen om een verzoek tot schadevergoeding in te dienen. Dit is onjuist. De zitting mag niet worden bijgewoond maar er

mag wel een verzoek tot schadevergoeding worden ingediend. Een slachtoffer wordt hier dus geconfronteerd met verkeerde informatie van het OM.

Onjuiste informatie over schadevergoeding²⁸

In de begeleidende brief bij de uitspraak van deze zaak betreffende mishandeling wordt vermeld dat het verzoek om schadevergoeding is afgewezen. Er wordt gezegd dat het hierdoor niet meer mogelijk is

schade te verhalen op de veroordeelde, ook niet via een civielrechtelijke procedure. De bijlage vermeldt echter dat de vordering schadevergoeding niet-ontvankelijk is verklaard. De informatie in de brief is hierbij dus onjuist. Overigens is de melding dat schadeverhaal via de civiele rechter niet meer mogelijk is hoogst dubieus, ook al zou er afwijzing van schadevergoeding hebben plaatsgevonden door de rechter.

Onjuiste informatie over parketnummers²⁹

In deze zaak heeft de slachtofferadvocaat het slachtofferloket herhaaldelijk gevraagd of er al parketnummers bekend zijn. Slachtofferloket geeft tot tweemaal toe dat er geen parketnummers zijn, terwijl de advocaat zelf al heeft aangegeven dat de parketnummers er moeten zijn. De onwetendheid en het zoekvermogen van enkele medewerkers van het Slachtofferloket bleek de oorzaak. De parketnummers waren reeds bekend.

OM licht slachtoffer niet in over afzien hoger beroep door verdachte³⁰

Een slachtoffer en de nabestaanden van (poging tot) doodslag arriveerden bij de pro-formazitting in hoger beroep. Daar werden geen bijzonderheden verwacht omdat de week ervoor nog was gevraagd naar verhinderdata voor het plannen van de regiezitting. Tijdens de zitting werd echter duidelijk dat de verdachte wilde afzien van de procedure in hoger beroep. De slachtoffers zijn hierover niet geïnformeerd en werden met de informatie ter zitting overvallen. Hierdoor hebben de raadslieden hen niet op deze uitkomst kunnen voorbereiden.

OM licht slachtoffer en advocaat pas na een maand in over invrijheidsstelling verdachten³¹

In deze zaak heeft de raadsman van het slachtoffer zich op 11 augustus 2020 gesteld. Na enkele

rappellen wordt de raadsman pas op 3 september 2020 geïnformeerd dat de verdachten reeds op 3 augustus 2020 in vrijheid waren gesteld. Ook het slachtoffer zelf was hierover niet geïnformeerd.

OM licht slachtofferadvocaat niet in over schade-inventarisatie³²

In een andere zaak betreffende een geweldsdelict wordt het slachtoffer bijgestaan door een slachtofferadvocaat. De officier van justitie doet een schade-inventarisatie ten behoeve van conservatoir slachtofferbeslag. De officier licht Slachtofferhulp Nederland in maar laat na de advocaat van het slachtoffer te informeren, waardoor het slachtoffer niet op de hoogte is van de inventarisatie.

Brieven vanuit het OM bevatten onjuiste informatie³³

In deze zaak betreffende een geweldsdelict wordt in de begeleidende brief bij de uitspraak een medewerkster van het advocatenkantoor van het slachtoffer aangeschreven in plaats van het slachtoffer zelf.

Slachtofferloket stuurt brieven naar verkeerde advocaat³⁴

In deze zaak zijn er vanuit het slachtofferloket brieven gestuurd naar de verkeerde advocaat. De advocaat heeft het slachtofferloket hiervan op de hoogte gebracht en voor de goede orde de brieven doorgestuurd naar de juiste advocaat. Uit de reactie van het slachtofferloket op de brief

van de advocaat blijkt echter dat het slachtofferloket nog steeds niet door heeft dat zij niet met de juiste advocaat communiceren aangezien zij in hun reactie verzoeken om de wensenformulieren van het slachtoffer dat door de andere advocaat wordt bijgestaan.

OM geeft onjuiste informatie over instellen cassatie³⁵

Het slachtofferloket berichtte de advocaat van het slachtoffer op 23 maart telefonisch dat er geen cassatie was ingesteld tegen de uitspraak van 13 maart. Het OM bevestigde dit per brief op 1 april. Op 13 september deelt de Hoge Raad de advocaat van het slachtoffer mede dat er cassatie is ingesteld. Het blijkt dat de verdachte op 22 maart reeds cassatie had ingesteld. Het OM heeft excuses gemaakt en aangegeven dat vermoedelijk de akte instellen cassatie later is verwerkt en dus voor hen niet zichtbaar was.

OM geeft onjuiste informatie over niet-vervolg³⁶

Het gerechtshof beval op 28 maart 2019 een verdachte te vervolgen ter zake mishandeling gepleegd op 9 juli 2016. De advocaat van het slachtoffer werd in augustus 2019 ingeschakeld en vernam in december 2019 dat het arrondissementsparket Noord-Nederland het slachtoffer schriftelijk had medegedeeld dat het OM de verdachte niet zou vervolgen wegens onvoldoende bewijs. De slachtofferadvocaat vernam na informeren bij de

hoofdofficier van justitie van het arrondissementsparket Noord-Nederland dat er om onduidelijke reden een sepotbrief is gestuurd, maar deze zou alleen betrekking hebben op een aangifte van mishandeling gepleegd op 2 augustus 2016. Het hof had in die kwestie de klacht afgewezen en dat had voor verwarring gezorgd.

OM geeft onjuiste informatie over vervolging³⁷

Door de slachtoffercoördinator werd telefonisch tegen de advocaat van het slachtoffer gezegd dat de zaak op dagvaarden stond, waarna de brief met slachtofferformulieren werd verzonden. Niet veel later volgt alsnog sepot. Het gaat hier dus om het verstrekken van onjuiste informatie over vervolging.

Gegevens getuigen voor benadeelde partij niet beschikbaar³⁸

Stichting LANGZS heeft meerdere meldingen binnen gekregen waarbij de namen van getuigen uit het proces verbaal voor het slachtoffer zijn weggelakt en deze uit privacy oogpunt niet worden verschaft. Hierdoor kan het slachtoffer essentiële informatie missen dat van belang kan zijn voor de vordering tot schadevergoeding.

Verstreking vonnis moeizaam³⁹

Voor het incasseren van de toegewezen proceskosten is een vonnis van de rechtbank nodig. Pas na meerdere malen opvragen, diverse brieven en nabellen wordt het vonnis verstrekt.

Paul Vugts

Misdaadjournalist Parool

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Het steeds verder uitgebreide spreekrecht, waarin slachtoffers of nabestaanden zich nu zelfs mogen uitspreken over de strafmaat en niet meer worden afgekapd als ze zich tot de verdachte richten, is de ontwikkeling die het verst gaat. Ik begrijp ook de juristen die stellen dat zulks eigenlijk alleen past in een proces in twee delen: eerst het vaststellen van schuld en daarna het deel waarin de slachtoffers aan het woord komen en de strafmaat wordt bepaald.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Het spreekrecht zoals het nu is zal omstreden blijven, juist omdat de slachtoffers zo veel ruimte krijgen zich over schuld en straf van de verdachte uit te spreken voordat de rechtbank wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard dat de verdachte het misdrijf heeft begaan.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Het is inherent aan het strafprocesrecht dat er sancties zijn als rechten niet worden nageleefd. Niet voor niets hebben de slachtoffers of de nabestaanden het recht zich door een advocaat te laten bijstaan die controleert of zij voldoende in staat worden gesteld hun rechten uit te oefenen.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw

mening wenselijk voor de toekomst?

Het lijkt mij van belang dat er een- duidig(er) beleid komt in het verstrekken van strafdossiers aan de slachtoffers en/of nabestaanden. Over wat zij op welk moment moeten krijgen. Daarover is nog vaak gekrakeel.

Het lijkt me goed als daar altijd één heldere lijn in wordt getrokken, waaraan de slachtoffers en/of nabestaanden en hun advocaten zich kunnen vasthouden. Volgens mij is het niet alle rechters en alle aanklagers duidelijk wat de normen en wetten zijn op dat vlak.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Dat slachtoffers en/of nabestaanden zich in toenemende mate tot de verdachte (mogen) richten vind ik de meest vergaande ontwikkeling. Zoals hierboven beschreven, begrijp ik heel goed dat veel juristen het onjuist vinden dat de slachtoffers en/of nabestaanden zich al over de schuld en strafmaat mogen uitspreken terwijl een verdachte nog slechts verdachte is, dus voordat een rechtbank wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard dat de verdachte de dader is.

Recht op kennisnemen en toevoegen processtukken

Naast het recht om op de hoogte te worden gehouden van de voortgang van het strafproces, heeft het slachtoffer op grond van artikel 51b lid 1 Sv ook recht op kennisneming van de processtukken. De officier van justitie mag weigeren het dossier te verstrekken als er sprake is van één van de wettelijke weigeringsgronden zoals opgenomen in artikel 51b Sv.

Voor de voorbereiding van een slachtoffer op de zitting, is het van belang dat het slachtoffer alle stukken in kan zien.

In beginsel ligt de verantwoordelijkheid van de samenstelling van het procesdossier bij de officier van justitie. Slachtoffers hebben, op grond van artikel 51b lid 2 Sv, ook het recht om stukken toe te voegen aan het procesdossier. Hier wordt in de praktijk met regelmaat gebruik van gemaakt. Daarbij valt met name te denken aan stukken ter onderbouwing van de vordering van het slachtoffer. Over de vordering later meer.

Dankzij het recht om processtukken toe te voegen aan het strafdossier, heeft het slachtoffer een kleine invloed op de samenstelling van het dossier.⁴⁰ Het toevoegen van een processtuk kan door een officier van justitie worden geweigerd op grond van enkele wettelijke weigeringsgronden (artikel 51b lid 3 en 4 Sv). De rechter-commissaris toetst een weigering van de officier van justitie.

Ervaringen uit de praktijk

OM verstrekt dossier niet aan slachtoffer⁴¹

In een zaak waarbij de vader van de nabestaanden om het leven is gebracht en de moeder een van de verdachten is, heeft het Openbaar Ministerie op 14 mei 2020 (door advocaat ontvangen op 18 mei) laten weten dat de zaak inhoudelijk zou worden behandeld op 25, 26 en 27 mei 2020. Hierover is geen overleg geweest en ondanks meerdere verzoeken vanaf januari was het dossier op dat moment nog niet verstrekt. Door deze late informatieverstrekking en het nalaten om te overleggen met de slachtofferadvocaat, is het risico ontstaan dat het recht op kennismemen van het procesdossier illusoir wordt. Daarnaast is het lastig – haast onmogelijk zelfs – om op zo een korte termijn de zitting een (eventuele) vordering benadeelde partij goed voor te bereiden.

Niet verstrekken dossier door OM in verband met ‘opsporingsbelang’⁴²

Het OM wilde het dossier niet verstrekken aan het slachtoffer wegens het ‘opsporingsbelang’. Geen machtiging ex art. 51b Sv. Art. 51b lid 3 verwijst naar art. 187d Sv., waar een ‘zwaarwegend opsporingsbelang’ wordt genoemd, maar uit de toelichting in Tekst en Commentaar blijkt dat dit veeleer gaat om tactische aspecten van opsporingsmethoden en niet om het opsporingsbelang van

de zaak zelf. De Ovj vermoedde dat de verdediging mogelijk nog het slachtoffer als getuige wilde laten horen en droeg dat aan als reden, al was daar helemaal nog niet van gebleken. Pas na een aantal toezeggingen dat het dossier niet met het slachtoffer gedeeld zou worden voordat het slachtoffer gehoord zou worden (een toezegging waar het slachtoffer zich in kon vinden), werd het dossier verstrekt. In dit geval wordt het opsporingsbelang ingezet om het recht op inzage van het dossier teniet te doen.

Niet verstrekken dossier zonder motivatie benadeelde partij⁴³

In verschillende meldingen komt naar voren dat de slachtofferadvocaat niet zonder meer het dossier ontvangt. Het Openbaar Ministerie verlangt van de advocaat dat wordt gemotiveerd waarom deze het dossier wil ontvangen alvorens over te gaan tot verstrekking daarvan. Dit is echter een inperking van het recht op inzage van de processtukken, en heeft geen wettelijke grondslag. Immers mag het Openbaar Ministerie slechts weigeren te verstrekken op grond van de wettelijke weigeringsgronden in artikel 51b Sv. Hieronder valt niet het ‘niet motiveren van een verzoek tot verstrekking van dossier’.

Het valt op dat er geen eenduidig beleid is bij het Openbaar Ministerie omtrent verstrekking van het dossier. Bij sommige

parketten is het gelukkig beleid om in principe wel het dossier te verstrekken, tenzij er sprake is van één van de weigeringsgronden van artikel 51b Sv. Helaas is daarentegen bij andere parketten het uitgangspunt dat het dossier in beginsel niet wordt verstrekt. Ook binnen parketten geven officieren van justitie hun eigen invulling aan de weigeringsgronden. Dit zorgt ervoor dat er veel verschil is tussen zaken en er geen eenduidig beleid is. Dit gaat uiteindelijk ten koste van de rechtszekerheid. Verder is de bevoegdheid om het dossier te verstrekken op verzoek van de slachtofferadvocaat niet op een praktische wijze gedelegeerd aan medewerkers van het parket. De medewerkers van het slachtofferinformatiepunt moeten altijd intern om toestemming verzoeken om het dossier te verstrekken, en zulke interne verzoeken worden zelden vlot opgevolgd.

Niet verstrekken dossier leidt tot niet kunnen uitoefenen van rechten art. 12 Sv⁴⁴

In een mishandelingszaak die wordt behandeld bij rechtbank Midden-Nederland heeft de advocaat van het slachtoffer slechts delen van het dossier verstrekt gekregen. Een belangrijk processtuk dat ontbrak, was de tenlastelegging. Er is tweemaal verzocht om de zaak aan te houden, vanwege het ontbreken van de tenlastelegging, maar dit

is afgewezen. De rechtbank is toch overgegaan tot inhoudelijke behandeling. Tijdens de inhoudelijke behandeling bleek dat eenvoudige mishandeling ten laste is gelegd. Alle informatie over deze zaak was het slachtoffer dus niet bekend. Als het slachtoffer had geweten dat enkel eenvoudige mishandeling werd gevorderd, zou het slachtoffer een artikel 12-procedure zijn gestart. Het slachtoffer was met een breekijzer of soortgelijk voorwerp geslagen en de dader probeerde het hoofd van het slachtoffer te raken. In deze zaak had inzage in de processtukken kunnen bijdragen aan de mogelijkheid van het slachtoffer om diens rechten die het toekomt in het strafproces uit te kunnen oefenen. De weigeringsgronden zijn niet van toepassing, en van een machtiging van de rechter-commissaris strekkende tot het onthouden van processtukken is geen sprake.

Het besluit van de rechtbank om de zaak te behandelen is voor het bestuur van LANGZS onbegrijpelijk. LANGZS heeft haar ongenoegen per brief laten weten aan zowel de hoofdofficier van justitie als de rechtbankvoorzitter van de desbetreffende rechtbank.

Tim Bueters

Voorzitter vereniging Advocaten voor Slachtoffers van Personenschade (ASP)

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Het feit dat slachtoffers via de voorschotregeling gegarandeerd hun kosten vergoed krijgen via de overheid, heeft ervoor gezorgd dat de positie van het slachtoffer enorm versterkt is. Dat geldt overigens ook voor het spreekrecht. Een slachtoffer kan tijdens de strafzitting aangegeven wat de gevolg van het misdrijf voor hem of haar zijn geweest.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Er is jammer genoeg nog steeds veel weerstand tegen de steeds grotere rol die het slachtoffer in de strafprocedure heeft. Advocaten van verdachten, officieren van justitie, maar soms ook nog rechters vinden dat bepaalde vorderingen tot schadevergoeding niet in een strafprocedure thuishoren. Gelukkig is deze weerstand al een stuk kleiner dan enkele jaren geleden. Het wordt steeds meer geaccepteerd dat een slachtoffer vaak geen keuze heeft en niet in staat is om zijn of haar schade via een civiele procedure op de dader te verhalen.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Het is voor een slachtoffer nu niet mogelijk om in hoger beroep te gaan, als hij in de strafprocedure bepaalde rechten niet heeft kunnen uitoefenen. Een mogelijkheid tot hoger beroep ook voor het slachtoffers is wenselijk.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

In de toekomst zou het mogelijk gemaakt moeten worden om voor bepaalde grote vorderingen in een civiele procedure de dader aan te spreken met behoud van de voorschotregeling. De strafprocedure wordt dan minder belast en het slachtoffer kan toch profiteren van de voordelen van de voorschotregeling.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Samen met de Orde van Advocaten, LANGZS-voorzitter Richard Korver, de Raad voor Rechtsbijstand en het Ministerie heb ik aan de wieg gestaan van de specialisatieeisen voor advocaten die slachtoffers in strafprocedures bijstaan. Dit is voor de kwaliteit van bijstand aan slachtoffers een hele belangrijke gebeurtenis geweest.

Klacht tot niet-vervolgen

Als het Openbaar Ministerie heeft besloten om niet verder te vervolgen of van plan is de zaak buitengerechtelijk af te doen, volgt uit artikel 12 Sv dat de direct belanghebbende hiertegen een klacht in kan dienen. In lijn hiermee staat ook de verplichting van het Openbaar Ministerie om de rechtstreeks belanghebbende onverwijld schriftelijk mededeling te doen wanneer wordt besloten niet (verder) te vervolgen (artikel 242 Sv).

De klacht dient in een aantal gevallen binnen drie maanden na het kenbaar worden met de vervolgingsbeslissing schriftelijk te worden ingediend bij het gerechtshof. Door het gerechtshof wordt eerst getoetst of een klacht kennelijk ongegrond is. Als dat niet het geval is, zal er een besloten zitting plaatsvinden. Het gerechtshof beslist uiteindelijk of het Openbaar Ministerie

al dan niet over moet gaan tot vervolging. Met andere woorden: er wordt slechts beoordeeld of de zaak verder onderzocht moet worden en voor de rechter dient te worden gebracht en niet of er een veroordeling moet volgen. Het is voor een gerechtshof ook mogelijk om te oordelen op grond van welke wettelijke strafbaarstelling een vervolging had moeten worden ingesteld.⁴⁵

Om in staat te zijn een afweging te maken of een dergelijke procedure gestart dient te worden, is het van belang om over het dossier te beschikken. Immers kan het na het lezen van het dossier begrijpelijk zijn dat het Openbaar Ministerie heeft besloten om niet te vervolgen. Aan de andere kant, wanneer wel wordt overgegaan tot het indienen van een artikel 12-klacht, dient dit verzoek te kunnen worden onderbouwd aan de hand van ter zake doende processtukken.

Ervaringen uit de praktijk

Niet inlichten van slachtoffer over sepot⁴⁶

Een slachtoffer heeft in december 2017 aangifte gedaan van onder andere verkrachting. Het slachtoffer wordt niet

geïnformeerd over de status van het onderzoek en ontvangt pas in augustus 2019 bericht dat de zaak is geseponeerd. Er wordt geen afschrift van het dossier verleend. Hierdoor is het onder

meer voor het slachtoffer en de advocaat niet mogelijk een goede inschatting te maken wat een eventuele vervolgstap zou kunnen zijn.

Walter van Kleef

*Manager Landelijk Programma Zeden/Kinderpornografie/
Kindersekstoerisme bij Nationale Politie*

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Het complete pakket aan slachtofferrechten. En dan met name het recht op juridische bijstand en recht op bescherming.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Het is lastig om in een grote organisatie als de Nationale Politie de slachtofferrechten eenduidig aan slachtoffers uit te leggen en hen op goede wijze daarbij te helpen (goed verwijzen, beschermingsmaatregelen uitvoeren etcetera).

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Ik vind van niet. Het is beter om te investeren in één loket waarachter de juiste dingen gebeuren. Zie antwoord 4.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

De ontwikkeling van één loket voor slachtoffers van zedenzaken. Op dit moment verwijst de politie naar meerdere instanties (Slachtofferhulp Nederland, Veilig Thuis, slachtofferadvocatuur, Centrum Seksueel Geweld, et cetera). Al die instanties gaan contact zoeken met het slachtoffer. Vervolgens zijn er veel dubbels maar ook veel leemten en moet het slachtoffer meerdere

keren haar/zijn verhaal doen. Het zou een grote verbetering zijn als er naar één nummer kan worden doorverwezen en dat vervolgens achter dat nummer goede triage plaatsvindt wie wat en wanneer gaat doen. Een mooie start daarvan is de pilot slachtofferadvocatuur onder leiding van Ministerie J&V (Ministerie van Justitie en Veiligheid, red.) waarbij ieder slachtoffer na een informatief gesprek bij de zedenpolitie wordt doorverwezen naar slachtofferadvocatuur en Slachtofferhulp Nederland. Na de pilot (mei 2021) volgt landelijke invoering.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

De lancering (mei 2020) van de videoanimatie van de politie voor slachtoffers van seksueel misbruik en de positieve reacties van slachtoffers op de videoanimatie.

Elianne van Rens

Rechter

Terugkijkend op mijn bijna 35 jaar binnen de rechterlijke macht, kan ik gelukkig constateren dat er in positieve zin veel is veranderd in de manier waarop we omgaan met slachtoffers in het strafproces. Vooropgesteld, op de terechtzitting staat nog steeds de vraag centraal of de verdachte ook de dader is. Maar, toen ik begon aan mijn opleiding tot rechter was de behandeling ter zitting daar eigenlijk volledig op gefocust. Er was wel aandacht voor slachtoffers/nabestaanden maar het was de officier van justitie die namens hen sprak.

Tijdens mijn opleiding ben ik twee jaar werkzaam geweest als officier van justitie. Mijn zwaarste zaak was die waarbij een buurman had gereageerd op hulpgeroep van een buurvrouw, er werd bij haar ingebroken. De buurman was achter de vermoedelijke inbreker aangegaan en heeft dat met de dood moeten bekopen. Ik heb het onderzoek geleid en voorafgaand aan de zitting een gesprek gehad met zijn weduwe en kinderen. Het was een zwaar gesprek. Ik moest hen vertellen dat de verdachte zweeg en het dus niet duidelijk was geworden wat er in de laatste momenten van het leven van hun man en vader was gebeurd én dat het maar de vraag was of de verdachte ook zou worden veroordeeld. Verder heb ik verteld welke straf ik zou gaan eisen. Natuurlijk heb ik ook geïnformeerd naar hoe het met hen ging en of ik wellicht iets voor hen kon betekenen, maar het was geen echte dialoog die – zo stel ik mij voor – nu wel plaatsvindt tijdens een slachtoffergesprek. De verdachte werd gelukkig veroordeeld en in het korte gesprek dat ik daarna met de familie had, bleek dat ze daar met name blij om waren.

Het is goed dat slachtoffers en nabestaanden sinds 2005 een duidelijke stem hebben gekregen in de zittingszaal en sinds 2012 ook formeel procesdeelnemer zijn.

Het is goed dat zij in de zittingszaal een vaste plek hebben en zich uit kunnen spreken: het is vooral van belang dat zij zich gezien en gehoord voelen. En dat laatste is ook de opdracht die ik mijzelf geef als er sprake is van een zaak waar slachtoffers en nabestaanden bij betrokken zijn. Dat is wat mij betreft de winst van de afgelopen 25 jaar.

Tegelijkertijd blijft het voor mij als rechter wringen en schuren. Niet in het geval wanneer de verdachte ruimhartig bekent en zijn verantwoordelijkheid ter zitting neemt. Dan kan de verwerking van het leed tijdens de zitting al beginnen en kan een slachtoffer soms zelfs met overtuiging zeggen: “Geef geen straf, een behandeling is belangrijker, daar gaat het om”.

Het wringt en schuurt wanneer – zoals zo vaak – de verdachte ontkent en verder zwijgt of zelfs naar het slachtoffer wijst als de agressor, degene tegen wie de verdachte zich alleen maar verdedigd zou hebben. Zeker als sprake is van een dodelijk slachtoffer weet ik dat de zitting voor nabestaanden een zware dobber is. Als de verdachte zwijgt, gaat het alleen over de vraag of hij de dader is, en krijgen zij geen antwoord op de voor hun zo belangrijke vraag wat er nu

precies gebeurd is in de laatste momenten van hun geliefde. En vaak reageert zo'n verdachte niet op de slachtofferverklaring of zegt hij "Ja verschrikkelijk, maar ik heb het niet gedaan". In andere situaties moeten de nabestaanden ter zitting het hele onderzoek naar dat noodweer-scenario meemaken – vaak met een gefilmde reconstructie – en ook wat er daarbij over het agressieve optreden van hun geliefde wordt verteld, om pas na veertien dagen te horen wat de rechter er van vindt.

Het is steeds weer een uitdaging om een zo goed mogelijk evenwicht te vinden tussen het zo open mogelijk in gesprek gaan met de verdachte over de feiten en daarnaast met compassie luisteren naar het slachtoffer of de nabestaanden. Het zijn vaak persoonlijke verhalen die ook binnenkomen. Je zult maar je dierbare verliezen. Voor mij een laveren tussen ratio en emotie. Enige afstandelijkheid van mij als rechter is nodig en wordt geaccepteerd, enige emotie mag, maar tegelijkertijd wordt zowel door verdachten als aangevers/slachtoffers scherp in de gaten gehouden, welke emotie ik laat zien. Het voelt als een camera die inzoomt op je gezicht, ook als de camera niet ter zitting aanwezig is.

Die uitdaging speelt zeker in geweldszaken waar (gelukkig) geen dodelijk slachtoffer te betreuren is, en ook in zedenzaken. Dit zijn zaken waarin de verklaringen over en weer vaak haaks op elkaar staan: de verdachte ontkent terwijl het slachtoffer tijdens de bespreking van het dossier op het puntje van de stoel zit om het verhaal van de verdachte te weerspreken. Zaken waarin het slachtoffer de overtuiging heeft dat hij of zij tegenover de dader staat, hem in de ogen wil kijken en verantwoording wil laten afleggen, en de verdachte mogelijk bij gebrek aan bewijs zal worden

vrijgesproken. Recht doen aan de positie van beide partijen en hen het gevoel geven dat ze gehoord worden, is dan geen gemakkelijke opgave en eerlijk gezegd lukt mij dat ook niet altijd. Tijdens zo'n behandeling bekruipt mij soms weer het idee dat ons strafproces voor dit soort zware zaken anders ingestoken moet worden: eerst vaststellen of de verdachte ook de dader is en als dat zo is, pas doorgaan naar de fase waarin gesproken wordt over de straf. In die fase kan het spreekrecht dan ten volle worden uitgeoefend, want dan staat het slachtoffer tegenover een dader. Dat was in 2013 ook de insteek van het curatorium van de Teldersstichting.⁴⁷ Ik was en ben daar een groot voorstander van, maar helaas is die aanbeveling door de wetgever niet overgenomen. Ongetwijfeld vanwege de financiële consequenties, denk ik. Het blijft wat mij betreft een gemiste kans.

Aan mij en mijn collega's daarom de taak om een goed evenwicht te blijven vinden tussen de positie van de verdachte enerzijds en die van het slachtoffer en de nabestaanden anderzijds. Daar zijn wij ons veel meer van bewust en daarin zijn al grote stappen gezet. Anders dan voorheen, is het niet meer zo dat alles afhangt van de insteek van de rechter die je treft, maar het blijft balanceren.

Ik heb de stellige indruk dat waar het gaat om ernstige geweldszaken en levensdelicten, de zaken steeds beter geregeld zijn. Nabestaanden worden begeleid door Slachtofferhulp Nederland of hebben een eigen advocaat, zijn van tevoren aangemeld, kunnen desgewenst gebruik maken van een aparte ruimte voorafgaand aan de zitting en tijdens schorsingen, kunnen laten regelen dat zij niet direct geconfronteerd worden met de (familie van de) verdachte en hebben een vaste plek in de zittingszaal: kortom, ze zijn proces-deelnemer. De zonder meer slechte ervaringen

van Jack Keijzer en Martin Roos en hun familie als nabestaanden die hen beiden ertoe heeft gebracht de Stichting 'Aandacht doet Spreken' op te richten, zullen gelukkig niet meer voorkomen.⁴⁸

Dat wil niet zeggen dat we binnen de rechtspraak klaar zijn: zeker bij de minder zware zaken (bijvoorbeeld ontucht, belaging, verkeersdelicten zonder dodelijke afloop) kan nog veel winst

behaald worden. Ik realiseer mij dat ik als rechter het proces ter zitting beter kan laten verlopen, als ik in die zaken weet wat het slachtoffer graag zou willen, bijvoorbeeld of, en zo ja, hoe ze ter zitting aangesproken willen worden. En daar moet ik dan eigenlijk van te voren maar gewoon via SHN of hun advocaat naar laten vragen.

Slachtoffergesprek

Voorafgaand aan de inhoudelijke behandeling hebben slachtoffers van spreekwaardige delicten recht op een gesprek met de officier van justitie.⁴⁹

Tijdens dit gesprek wordt door de officier van justitie uitgelegd wat een slachtoffer kan verwachten van het strafproces. Ook wordt het slacht-

offer in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen en toe te lichten wat de gevolgen van het incident zijn geweest. Een dusdanig gesprek biedt een goede gelegenheid voor de officier van justitie om het slachtoffer voor te bereiden op de zitting, in te lichten over de bewijsmiddelen en de mogelijkheid van een eventueel spreekrecht te bespreken.

Ervaringen uit de praktijk

Niet inlichten van slachtoffer over vrijspreken verdachte door OM⁵⁰

In deze zaak betreffende belediging heeft de ex-partner het Facebook account van het slachtoffer gehackt waarna de verdachte hier compromitterende foto's en nare teksten op heeft geplaatst. De advocaat in kwestie had zich van tevoren gesteld, een vordering tot schadevergoeding ingediend, en geregeld dat er een slachtofferruimte en parketpolitie zou zijn. Er heeft voorafgaand aan de zitting geen gesprek met de officier van justitie plaatsgevonden. De verdachte was tijdens de zitting niet aanwezig. De officier van justitie

rekwireerde in deze zaak tot vrijspraak, wel overtuigend maar niet wettig bewezen. Zowel het slachtoffer als de advocaat waren onaangenaam verrast aangezien het Openbaar Ministerie van tevoren op geen enkele wijze had laten blijken dat dit zou gaan gebeuren. Het is voor de advocaat van het slachtoffer en stichting LANGZS onbegrijpelijk dat het Openbaar Ministerie bij de beoordeling van deze zaak tot de conclusie komt dat deze zodanig sterk is dat tot dagvaarding wordt overgegaan, om vervolgens ter zitting te concluderen dat er onvoldoende wettig bewijs is. Daarbij is het zeer onzorgvuldig dat dit voornemen niet voor de

zitting met de advocaat is gecommuniceerd. Indien de zaak geseponeerd zou zijn zou dat voor het slachtoffer ook moeilijk zijn geweest, maar had het haar op dat moment beter uitgelegd kunnen worden; zij ervaart het nu als een trap na. De Aanwijzing Slachtofferzorg schrijft voor dat het Openbaar Ministerie bij het strafproces de kernbelangen van het slachtoffer waarborgt. Voorspelbaarheid is daarbij één van de belangrijke toetsstenen voor het handelen van het Openbaar Ministerie. In deze zaak was de voorspelbaarheid ver te zoeken.

Marijn Schrijver

Auteur Mocro Maffia

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Het recht waar ik vooral ervaring mee heb als journalist, is het spreekrecht. Ik bezoek met name rechtszaken die draaien om een liquidatie, of andere vorm van moord of doodslag. Het gaat dus vooral om nabestaanden, omdat het primaire slachtoffer al overleden is. Het valt me op dat er vrijwel altijd gebruik gemaakt wordt van het spreekrecht. Het lijkt me ontzettend zwaar om te doen. Oog in oog met de moordenaars van een geliefde, zo in de openbaarheid. Toch blijkt uit al die rechtszaken dat nabestaanden er ontzettend behoefte aan hebben. Dat vind ik erg bijzonder om te zien.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Ik vind het nogmaals erg knap dat slachtoffers gebruikmaken van hun spreekrecht. Ik weet niet welke obstakels zij ervaren. Wat ik erg indrukwekkend vind is dat nabestaanden hun verhaal doen, vaak sterk geëmotioneerd en intens persoonlijk, terwijl dat tegenwoordig direct door journalisten gretig op Twitter geplaatst wordt. Nog voor ze zijn uitgesproken staat hun verklaring al - geparafraseerd - online.

Wat mij ook lastig zou lijken is dat wanneer slachtoffers een schadeclaim indienen, ze vervolgens getuige moeten zijn van het schieten daarop door advocaten. Die vertellen dan waarom een slachtoffer

eigenlijk geen recht heeft op de reiskosten voor de begrafenis, de kop koffie bij het benzinestation terug van de plaats delict, gederfde inkomsten, emotioneel letsel, noem maar op. Vaak gaat het maar om kleine bedragen. De ene advocaat is empathischer dan de ander hierin, maar het komt mij altijd lullig over.

Daarnaast heb je nog de publieke tribune, waar familie en vrienden van de verdachten zitten. Het is weleens voorgekomen dat tijdens een (schriftelijke) slachtofferverklaring van een beschoten agent er gegniffeld en gescholden werd op de tribune. Je zou als objectieve buitenstaander zo'n slachtoffer het liefst een omgeving gunnen zonder dat live getwitter, nare opmerkingen van advocaten en een publieke tribune met mensen die je als een vijand zien. Dat lijken mij obstakels. Maar toch schrikt het slachtoffers niet af om gebruik te maken van hun spreekrecht, dat is erg knap.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Ik ben te weinig begaan met juridische (technische) gedeelte van rechtszaken om hier een mening over te kunnen geven.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Zelfs ben ik ook weleens slachtoffer geweest. Tijdens een undercoverreportage voor Nieuwe Revu werd ik onder bedreiging van een flinke whisky fles beroofd door twee criminelen. Er werd een verdachte gearresteerd in die zaak. De communicatie die ik vanuit justitie ontving als slachtoffer vond ik vrij technisch en onpersoonlijk. Ook kreeg ik slechts kort van tevoren bericht over bijvoorbeeld de datum van de rechtszitting. Ik was toen nog een stuk jonger en had nauwelijks ervaring met rechtszaken. Het schrok mij op de een of andere manier af. Als de communicatie

nog steeds zo is, dan zou ik aanbevelen dat de communicatie vanuit justitie naar slachtoffers een stuk menselijker en begrijpelijker kan.

Overigens hoor ik van nabestaanden van slachtoffers (ook onschuldige slachtoffers) regelmatig dat zij niet gecharmeerd zijn van de toon waarop er met hen gecommuniceerd werd. Dat is natuurlijk heel andere koek dan mijn straatroofje. Zelfs in die zaken weten agenten of officieren dus een verkeerde toon aan te slaan. Te technisch, te wantrouwend, te lomp. Iets meer empathie bij politie en justitie is dus nog wel een verbeterpuntje.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Er was een paar jaar geleden een zaak tegen een man die zijn ex-vrouw had vermoord, vlakbij het schoolplein van hun kinderen. Hij was zelf aanwezig bij de inhoudelijke behandeling, net als de familie van de vrouw. Ze konden lang niet allemaal Nederlands. Urenlang hoorde je in een hoekje van de rechtszaal gesnik met zachtjes het gemompel van een tolk die ieder woord in het Marokkaans vertaalde. Ieder gruwelijk detail over hoe hun dochter en zus 'echt opengesneden' op straat lag. De man hield vol dat hij onschuldig was en dat wekte zo veel woede en verdriet dat de nabestaanden hun voormalige schoonzoon en -broer niet meer konden zien. Het was ondraaglijk voor hen. De rechter besloot toen een schotje te zetten tussen het bankje van de verdachte, waardoor hij uit zicht was. Een soort houtjetouwtje-oplossing. Toch liet het zien dat de rechter veel wilde doen voor de nabestaanden. Het was een erg indrukwekkende zaak. Er werd namens de 12-jarige dochter van de vermoorde vrouw een verklaring voorgelezen. Tegen haar vader. Het was een aangrijpende zitting, maar ik denk wel dat het goed laat zien dat slachtoffers nu echt betrokken zijn - indien ze willen - bij de strafzaak tegen de veroorzaker van hun leed.

Spreekrecht

Zoals reeds naar voren is gekomen, is het spreekrecht in 2005 geïntroduceerd. Toen gold er echter nog een beperking waar het spreekrecht op mocht zien.

Het mocht slechts gaan over de gevolgen die het strafbare feit voor het slachtoffer had. Hierdoor kan de verdachte horen wat de gevolgen voor het slachtoffer zijn (geweest).⁵¹ Zoals is te lezen in artikel 51e Sv is deze beperking met ingang van 1 juli 2016 opgeheven. De wetgever heeft besloten voor een onbelemmerd spreekrecht, zolang de orde op zitting bewaard blijft.⁵² Hierdoor mag het slachtoffer zich uitlaten over de feiten, de bewezenverklaring, de schuldvraag en de op te leggen straf en/of maatregel. Het wegvallen van de beperking is aan te merken als een goede ontwikkeling. Het kan bijdragen aan de verwerking voor het slachtoffer.

De uitbreiding van het spreekrecht brengt nog een andere consequentie met zich. Immers staat het slachtoffers nu vrij om in te gaan op de vragen die de rechter dient te beantwoorden. Hiervoor is het noodzakelijk dat slachtoffers toegang krijgen tot het dossier. In de praktijk wordt gemerkt dat bijvoorbeeld het verstrekken van pro Justitia rapportages bijna zonder uitzondering worden geweigerd. Procureur-generaal Vegter zet in zijn conclusie van 8 april 2014 uiteen dat het recht

op kennisname niet of nauwelijks behoort te worden beperkt door het relevantie criterium zoals opgenomen in artikel 51b lid 2 Sv. Het perspectief van het slachtoffer is doorslaggevend bij het bepalen of de verstrekking van een document relevant is.⁵³ De enige beperking die de verstrekking kent is als één van de wettelijke weigeringsgronden dwingt tot weigering.

In de praktijk zal het in veel gevallen de raadsman van het slachtoffer zijn die namens het slachtoffer ingaat op de vragen omtrent bewijs en straf. Immers zijn de meeste slachtoffers niet op de hoogte van de (inhoud van de) vragen die de rechter dient te beantwoorden. Een advocaat heeft de gelegenheid om het deel van het spreekrecht dat niet ziet op de gevolgen voor het slachtoffer juridisch te onderbouwen; de zogenaamde knip in het spreekrecht.⁵⁴

Momenteel is er geen vast moment op de zitting waarop het spreekrecht wordt behandeld. In de praktijk wordt het echter steeds gangbaarder dat het spreekrecht in twee delen wordt opgesplitst: het slachtoffer gaat in op de gevolgen die het delict heeft (gebracht) en de raadsman van het slachtoffer bespreekt na pleidooi de juridische aspecten in het kader van het spreekrecht.⁵⁵ In het wetsvoorstel Uitbreiding Slachtofferrechten

wordt een vast moment voor het spreekrecht op zitting voorgesteld, namelijk vóór het requisitoir.⁵⁶ Het is een goede ontwikkeling dat een vast moment wordt bepaald. Op deze manier ontstaat er eenduidigheid en daardoor ook een vorm van zekerheid voor de slachtoffers. Het nadeel van het moment dat nu wordt voorgesteld, is dat slachtoffers niet in de gelegenheid zijn om te

reageren op hetgeen door de officier van justitie en (de raadsman van) de verdachte naar voren is gebracht. Hierdoor zou het wenselijk zijn dat het slachtoffer na pleidooi gebruik mag maken van het spreekrecht, ofwel dat het spreekrecht wordt opgedeeld zoals hiervoor is uitgelegd. LANGZS volgt de ontwikkelingen op de voet.

Saskia Belleman

Rechtbank- en juridisch verslaggever Telegraaf

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Ik denk toch de mogelijkheid voor slachtoffers en nabestaanden om zich ook te mogen uiten over het bewijs en de strafmaat. Ik merkte dat veel mensen het als een keurslijf ervoeren dat ze alleen mochten praten over wat het misdrijf en het verlies voor hen zelf heeft betekend. Zeker in zaken waarin de verdachte lang tot de familie heeft behoord en die familie van nabij heeft meegemaakt wat zich in de periode voor het misdrijf heeft afgespeeld. Sommige rechters stonden het wel toe als je een beetje over de grens ging, maar er waren ook rechters die een verklaring dan direct afkapten. Het is tegelijkertijd riskant. Ik merk weerstand bij rechtbanken als slachtoffers - soms erg emotioneel - de verdachte direct aanspreken als dader. Dat is een valkuil die ertoe kan leiden dat de boodschap minder goed overkomt.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Ik merk nog dagelijks in rechtbanken dat de manier waarop slachtoffers worden behandeld erg afhankelijk is van de samenstelling van de

meervoudige kamer. De ene rechter gaat er in de praktijk beter mee om dan de ander. Regelmatig is er geen fatsoenlijke plek voor slachtoffers geregeld in de zittingszaal, heet de voorzitter de slachtoffers niet welkom, geeft hij/zij er geen blijk van te begrijpen dat de emoties hoog kunnen oplopen. Dan merk je als slachtoffer dat de verdachte beleefd wordt toegesproken, wordt gewezen op zwijgrecht et cetera, terwijl er geen woord tot de slachtoffers wordt gericht.

Ook is er niet overal een aparte ruimte gereserveerd waar slachtoffers en nabestaanden zich voor de zitting en tijdens schorsingen even kunnen afzonderen van pers en publiek. Publiek dat voor een deel bestaat uit familieleden en vrienden van de verdachten.

Slachtoffers zouden in zittingszalen ook een vaste plek moeten hebben. En dan niet ten koste van de pers, want dat gebeurt nu nog te vaak.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Dat vind ik een moeilijke vraag. Ik kan me niet zo veel voorstellen bij sancties. Je kunt moeilijk de verdachte tot een hogere straf veroordelen als het de rechtbank is die de rechten niet naleeft.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Er wordt veel gesproken over de mogelijkheid om een tweefasenstructuur in te voeren. Door eerst de schuld van de verdachte vast te stellen in de eerste fase en de slachtoffers pas in de tweede fase te laten spreken, ondervang je de kritiek dat de verdachte al wordt aangesproken alsof hij de dader is, nog voordat dat is vastgesteld.

Ik vind die kritiek zelf koudwatervrees. Als een verdachte ook nog voordat zijn schuld is vastgesteld scherp kan worden ondervraagd door de rechtbank en moet luisteren naar het requisitoir van de officier, dan kan nog geen half uurtje luisteren naar slachtoffers of nabestaanden geen onoverkomelijk probleem zijn.

Het invoeren van die tweefasenstructuur bergt het risico in zich dat die tweede fase als minder belangrijk wordt gezien. Ik weet dat dat in ieder geval zo door media zal worden gezien. Dat zullen slachtoffers die geen behoefte hebben aan media-aandacht geen probleem vinden. Maar anderen geeft het een gevoel van erkenning als media ook aandacht aan hun verhaal besteden. Vaak hebben slachtoffers behoefte aan het oprichten van een verbaal monumentje voor hun geliefde. En wat is de zin daarvan als vrijwel niemand meer luistert?

Zelf zou ik het als slachtoffer erg frustrerend vinden als een verdachte ervoor kiest zijn eigen zaak niet bij te wonen en dus ook niet te luisteren naar wat slachtoffers hem/haar te vertellen hebben. Er is nu al een mogelijkheid dat de rechtbank een bevel medebrenging geeft om een verdachte te dwingen aanwezig te zijn. Daar wordt naar mijn smaak wel erg terughoudend mee omgegaan. Rechtbanken mogen daar best vaker gebruik van maken. Dan is er ook geen wetswijziging nodig. Het nadeel van een wetswijziging is dat verdachten er altijd moeten zijn. Ook in zaken waar de slachtoffers hem of haar liever niet zien.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Een uitspraak van rechter Frank Wieland in Amsterdam. Hij schetste mij het probleem waar rechters tegenaan lopen sinds de vergroting van de slachtofferrechten. Hij zei dat hij moeite had om zijn gezichtsuitdrukking te bepalen. „Als ik empathie toon met slachtoffers, of toon dat een verklaring me raakt, dan heeft de verdachte het gevoel dat hij al met 10-0 achter staat. Houd ik mijn gezicht in de plooi en toon ik geen enkele emotie, dan vraagt het slachtoffer zich af of deze houten klaas wel snapt wat de verdachte heeft aangericht.”

Rosa Jansen

Voorzitter Slachtofferhulp Nederland

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

Ik denk dan onmiddellijk aan het invoeren (en het verder uitbreiden) van het spreekrecht voor het slachtoffer. Mijns inziens heeft de invoering van het spreekrecht als belangrijke aanjager van de versteviging van de positie van slachtoffers in het strafproces gefungeerd. En daarmee is er ook veel meer ruimte voor de advocatuur gecreëerd om slachtoffers bij te staan. Het spreekrecht staat wat mij betreft bovendien symbool voor de emancipatie van het slachtoffer. Dankzij het feit dat slachtoffers beschikken over een aantal vastgelegde rechten is het slachtoffer veel meer baas in zijn eigen zaak.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Ze bestaan, maar vaak zijn de slachtofferrechten in de praktijk nog steeds slecht afdwingbaar. Een slachtoffer heeft rechten maar nog steeds blijkt in de praktijk dat de uitoefening van deze rechten met weinig garanties is omgeven. Te vaak wordt met de slachtofferrechten nog te weinig rekening gehouden. Zie de oratie van professor Maarten Kunst op 26 oktober jl. Het slachtoffer zit nog steeds in achterstandspositie.⁵⁷

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Gezien de praktijk zouden sancties voor de hand liggen, maar welke? Het zou goed zijn om daarover nog eens verder te filosoferen. Je zou kunnen denken aan betaling door de overheid

van de advocaatkosten en andere kosten in een civiele procedure.

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Het slachtoffer zou een formele procespartij moeten worden, alleen al om afwijzing van diens rechten gemotiveerd te krijgen. Bovendien moet er gestreden worden voor goede procesvertegenwoordiging. Het zou een goede zaak zijn als SHN en de slachtofferadvocatuur daar gezamenlijk het gesprek over starten. Zeker met betrekking tot de aanpak. Wat doet SHN en wat doet de advocatuur? Helaas zullen de budgetten voorsnog niet 'verdubbelen'. Op dit moment is behoud al heel wat. Bij veel politieke partijen staat in de verkiezingsprogramma's voor de volgende Tweede Kamer slachtofferrechten nog niet echt hoog op de agenda. Niemand is tegen slachtoffers, maar voor!

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

De realisatie per 16 november 2020 van *mijnslachtofferzaak.nl* waarin het slachtoffer informatie kan vinden van diverse ketenpartners over de voortgang van zijn zaak.

Recht op vorderen schade

Degenen die rechtstreeks schade hebben geleden als gevolg van het strafbare feit hebben op grond van artikel 51f lid 1 Sv het recht om een vordering tot schadevergoeding in het strafproces in te dienen.

Deze vordering heeft een civielrechtelijk karakter waardoor ook de civielrechtelijke regels omtrent bewijslast van toepassing zijn hierop. Dit houdt in dat het aan het slachtoffer is om het bestaan en de omvang van de schade te bewijzen, althans aannemelijk te maken.

Een beperking op dit recht om schade te verhalen in het strafproces is dat het slachtoffer op grond van artikel 421 lid 3 Sv de vordering niet mag verhogen in hoger beroep. Het kan zich dus voordoen dat een slachtoffer na de behandeling in eerste aanleg nog kosten heeft gemaakt als gevolg van de schade veroorzaakt door het tenlastegelegde. Het is schrijnend dat deze kosten dan niet alsnog kunnen worden gevorderd tijdens de behandeling in hoger beroep. Daarnaast is het voor het slachtoffer niet mogelijk om zelf hoger beroep in te stellen. Het slachtoffer is hierbij dus afhankelijk van de beslissing van de verdachte en het Openbaar Ministerie om al

dan niet hoger beroep in te stellen. Indien een rechter van mening is dat de civiele vordering te ingewikkeld is en daardoor een onevenredige belasting van het strafgeding oplevert, zullen benadeelden partijen niet-ontvankelijk worden verklaard in hun vordering (artikel 361 lid 3 Sv). De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 28 mei 2019 aangegeven dat de strafrechter te vaak overgaat tot het niet-ontvankelijk verklaren van benadeelde partij in de vordering. Deze vordering is juist geïntroduceerd om te voorzien in een eenvoudige en laagdrempelige procedure met als doel het slachtoffer zoveel mogelijk schadeloos te stellen.⁵⁸ De wetgever heeft juist in 2011 dit criterium geïntroduceerd met als doel dat de strafrechter vaker een inhoudelijke beslissing zal nemen met betrekking tot de vordering benadeelde partij.⁵⁹

Het vorderen van de schade via het strafgeding, brengt voor slachtoffers juist voordelen met zich. Hierdoor is het immers mogelijk om gebruik te maken van de schadevergoedingsmaatregel en de voorschotregeling. De schadevergoedingsmaatregel (artikel 36f Sr) houdt in dat de overheid het toegewezen geldbedrag gaat (proberen te) verhalen op de dader. Het slachtoffer is dan niet langer zelf verantwoordelijk voor het innen van het geld. Daarnaast maakt dit het mogelijk om

gebruik te maken van de voorschotregeling.⁶⁰ Op grond van deze regeling geldt voor slachtoffers van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven dat de door de rechter toegewezen schade acht maanden na het in kracht van gewijsde gaan geheel wordt voorgesloten door het Rijk. Voor slachtoffers van andere misdrijven geldt dat die bevoorschotting plaatsvindt tot een maximumbedrag van

€ 5.000,00. Wanneer er dus hoger beroep of cassatie wordt ingesteld, is het vonnis nog niet onherroepelijk en beginnen de acht maanden van de voorschotregeling nog niet te lopen. Dit gebeurt pas als alle strafprocedures helemaal zijn doorlopen. Hierdoor kan er veel tijd zijn verstreken voordat de schade wordt vergoed.

Ervaringen uit de praktijk

Niet uitkeren van voorschot CJIB door nalatigheid OM⁶¹

In deze zaak is een schadevergoeding toegekend ten hoogste van € 13.928,22. Wanneer de beslissing meer dan 9 maanden definitief is heeft het slachtoffer nog steeds niets vernomen over de uitbetaling van de schadevergoeding. Dat is het moment waarop het slachtoffer door middel van de voorschotregeling de schadevergoeding behoort te krijgen van de staat indien de dader de schadevergoeding op dat moment nog niet heeft betaald. Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) betaalt het slachtoffer het bedrag van de schadevergoeding. Nadat het slachtoffer nog niets had ontvangen deed zij zelf navraag bij het CJIB, maar die laten haar weten dat de zaak niet was ingeschreven. De advocaat van het slachtoffer heeft vervolgens navraag gedaan bij het Openbaar Ministerie en kreeg te horen dat de schadevergoeding inderdaad nog niet aangemeld was bij het CJIB omdat het bankrekening-

nummer van het slachtoffer niet terug te vinden is in het dossier.

Onjuiste informatie over verzoek schadevergoeding⁶²

In de begeleidende brief bij de uitspraak van deze zaak betreffende mishandeling wordt vermeld dat het verzoek om schadevergoeding is afgewezen. Er wordt gezegd dat het hierdoor niet meer mogelijk is schade te verhalen op de veroordeelde, ook niet via een civielrechtelijke procedure. De bijlage vermeldt echter dat de vordering schadevergoeding niet-ontvankelijk is verklaard. De informatie in de brief is dus onjuist. Overigens is de melding dat schadeverhaal via de civiele rechter niet meer mogelijk hoogst dubieus, ook al zou er afwijzing van schadevergoeding hebben plaatsgevonden door de rechter.

Weigering inzage in rapport dat betrekking heeft op de vordering van het slachtoffer⁶³

De rechter-commissaris weigert de advocaat van het slachtoffer toegang tot het rapport van het

verhoor van de forensisch arts te geven. De forensisch arts had op het verzoek van het Openbaar Ministerie gerapporteerd over de verwondingen van het slachtoffer en of deze verwondingen door de verdachte konden zijn toegebracht. Dit verhoor had dus betrekking op de vordering van het slachtoffer en daardoor op de verwachting van een bewezenverklaring.

De enige mogelijkheid voor het slachtoffer om vragen te stellen, was door deze op te sturen aan de advocaat-generaal. Het was dan vervolgens aan de advocaat-generaal om een vraag al dan niet te stellen. Als er was besloten om de arts als getuige op zitting te horen, had het slachtoffer wel de gelegenheid om zelf de vragen te stellen (art. 334 lid 2 Sv). Door de getuige te horen bij de rechter-commissaris werd het slachtoffer deze gelegenheid onthouden.

Onjuist bericht dat een schadeopgaveformulier binnen twee weken teruggestuurd dient te worden (structureel probleem)

Slachtoffers van misdrijven hebben de mogelijkheid om schadevergoeding te vragen. Zij krijgen daarvoor een schadeopgaveformulier toegestuurd door het Openbaar

Ministerie. Vaak staat er op de begeleidende brief bij het schadeopgaveformulier dat het formulier binnen twee weken teruggestuurd dient te worden. Hier is sprake van het verstrekken van onjuiste, althans verwarrende informatie. De wet bepaalt namelijk dat een vordering tot op de zitting mag worden ingediend

en verbindt hieraan geen termijn van twee weken. Het is een zeer kwalijke zaak dat onnodig stress oplevert voor slachtoffers die in een dergelijke situatie al worden geconfronteerd met genoeg emotie en stress door de strafprocedure.

Ludo Goossens

Directeur Schadefonds Geweldsmisdrijven

1. Welke ontwikkeling binnen het slachtofferrecht heeft naar uw mening de positie van het slachtoffer het meest versterkt?

De versterking van het spreekrecht.

2. Welke obstakels ervaart u of merkt u in de toepassing van slachtofferrechten?

Het is een gemis dat een slachtoffer geen beroep in kan stellen tegen de afwijzing van de civiele vordering in het strafproces. Toelichting: In dit geval gaat het om het onderdeel van het vonnis van de strafrechter over de vordering benadeelde partij. Dit is een civielrechtelijk aspect binnen het strafproces. Het kan zo zijn dat de vordering (deels) wordt afgewezen of niet-ontvankelijk wordt verklaard door de strafrechter. Nu het slachtoffer geen “procespartij” is, die zoals de verdachte of het Openbaar Ministerie hoger beroep in kan stellen, kan het zo zijn – als er geen hoger beroep wordt ingesteld door verdachte of OM - dat een slachtoffer met lege handen staat na een strafvonnis waarin de vordering is afgewezen en moet dan naar de civiele rechter.

3. Vindt u dat er sancties moeten komen wanneer de rechten niet worden nageleefd? Zo ja, hoe zou dat vorm moeten krijgen?

Ik zie vooral mogelijkheden voor:

- Beroepsmogelijkheid voor slachtoffer,
- Een samenhangend stelsel van schadevergoeding/tegenmoetkoming voor slachtoffers zonder opgespoorde dader

en een beperkte voorschot regeling (beperkt in verband met de financiële houdbaarheid/haalbaarheid van de regeling).

4. In de afgelopen 25 jaar zijn er veel ontwikkelingen geweest omtrent de slachtofferrechten. Welke ontwikkelingen zijn naar uw mening wenselijk voor de toekomst?

Inbedding van het slachtoffer in het strafprocesrecht als een volwaardige partij.

5. Welke uitspraak of gebeurtenis, die betrekking heeft op slachtofferrechten, is u het meest bijgebleven?

Een jong meisje dat slachtoffer was van mensenhandel (prostitutie). Haar verhaal was indringend. Zij had bijzonder nare dingen meegemaakt. Toch

kwam zij aan het einde van het strafproces met lege handen te staan (onder meer door vormfouten in het proces). Via het Schadefonds Geweldsmisdrijven kon zij een tegemoetkoming krijgen.

Die tegemoetkoming heeft zij gebruikt voor een grafische opleiding. Zij kon zo een nieuwe wending geven aan haar leven.

Martine Goeman

Amnesty International

Sommige vrouwen en mannen die slachtoffer zijn van seksueel geweld zijn zo dapper om hun verhaal te delen in tijdschriften, televisie-uitzendingen of social media. Zij waren echter niet verenigd in een groep om ook samen actie te voeren en te lobbyen voor verandering. Daarom hebben we vanuit Amnesty International een groep bij elkaar gebracht van acht vrouwen die een verkrachting hebben meegemaakt.

We zijn ervan overtuigd dat er veel kracht uitgaat van de boodschap die zij uitdragen en dat het belangrijk is dat er ook vanuit de politiek naar hen wordt geluisterd bij de totstandkoming van wetgeving en beleid. Zij weten als geen ander tegen welke barrières je aanloopt als slachtoffer van verkrachting in de juridische procedures en hoe de verkrachtingswetgeving op dit moment onvoldoende bescherming biedt. Met dit doel hebben wij de actiegroep bij elkaar gebracht. Samen willen we impact maken zodat seksueel geweld tegen vrouwen meer bespreekbaar wordt in de Nederlandse samenleving en de benodigde verbeteringen worden doorgevoerd in de verkrachtingswetgeving en beleid. Het is een mooie ontwikkeling dat de actiegroep wordt gehoord en dat zij o.a. met Kamerleden hebben gesproken. De minister heeft inmiddels aangekondigd dat hij het wetsvoorstel seksuele misdrijven gaat aanpassen en alle vormen van

onvrijwillige seks strafbaar wil gaan stellen als verkrachting. Dit is een heel belangrijke ontwikkeling waarbij duidelijk is geluisterd naar de slachtoffers en andere mensen in de maatschappij die kritiek hadden op het eerdere wetsvoorstel. Het is wenselijk voor de toekomst dat bij wetgevings- en beleidstrajecten doorlopend wordt gesproken met- en advies wordt gevraagd aan- de mensen die een (mensenrechten) schending hebben meegemaakt. Dit geldt ook voor politie, advocatuur, OM en rechtspraak.

Van de vrouwen waar ik mee werk die een verkrachting hebben meegemaakt, hoor ik vaak dat zij zich ontmoedigd voelden om aangifte te doen. Dit zie je ook terug in het recente rapport van de Inspectie. Het is goed dat de politie aangeeft dat zij meer intervisie zullen toepassen en minder sturend over willen komen.

Eén van de vrouwen waar ik mee werk, heeft in een rechtszaak gebruik kunnen maken van haar spreekrecht. Dit is helend geweest en het is een belangrijk verworven recht.

Afsluiting

2020 markeert het 25-jarig bestaan van slachtofferrechten in de Nederlandse wet. In deze jubileumuitgave van het Zwartboek wordt stilgestaan bij de invoering van slachtofferrechten en de ontwikkeling hiervan. Om een goed overzicht te krijgen in waar we nu staan na 25 jaar slachtofferrechten, zijn de verschillende rechten besproken. Daarbij is niet alleen ingegaan op de theorie omtrent het recht, maar is met name aandacht besteed aan de ervaringen uit de praktijk. Daaruit blijkt dat ondanks de merkbare positieve ontwikkelingen er nog ruimte is voor verbetering. Niet alleen is er (veel) ruimte voor verbetering in de uitvoering van de reeds bestaande rechten; ook zijn er nog (wettelijke) verbeteringen wenselijk voor een versterking van de positie van het slachtoffer. We hebben in de interviews al ideeën en wensen voor de toekomst kunnen lezen. Hieronder zullen we enkele wensen voor de toekomst aanstippen.

Een veelvoorkomend probleem in de praktijk is dat het dossier niet wordt verstrekt. Ook het nalaten slachtoffers te wijzen op de mogelijkheid om domicilie te kiezen op het adres van de politie of van de eigen advocaat, is een probleem dat met enige regelmaat voorkomt. Onder de huidige wetgeving zijn er geen consequenties verbonden aan het niet nakomen van de slachtofferrechten. De instanties die moeten toezien op het naleven van de rechten ondervinden dan geen gevolgen aan het niet naleven hiervan. Het invoeren van sancties op het niet naleven van slachtofferrechten zal een extra stimulans zijn voor het beter nakomen van slachtofferrechten door instanties.

Een ander probleem dat zorgt voor rechts-onzekerheid is dat er geen eenduidigheid is in de hoogte van de (immateriële) schadevergoedingen. Hierdoor is het voor een slachtoffer en diens advocaat voorafgaand aan de zitting niet in te schatten wat de hoogte van de schadevergoeding zal worden. Dit leidt tot onvoorspelbaarheid. Er lijkt haast sprake te zijn van een soort “grabbelton” waar de ene keer een lootje wordt getrokken met een hoge schadevergoeding en de andere keer niet. Het is in het belang van de rechtszekerheid dat de hoogte van de schadevergoeding eenduidiger en daarmee ook voorspelbaarder wordt.

Een ander punt dat hiermee samenhangt, is het belang van rechtsbijstand. Slachtoffers zijn over het algemeen niet op de hoogte van de mogelijkheid om schadevergoeding te vorderen. Met name in gevallen waar immateriële schade wordt gevorderd, is het belang van bijstand door een gespecialiseerde slachtofferadvocaat groot. Immers, zij weten welke onderbouwing vereist is en op welke gronden het mogelijk is om deze schade te vorderen. Ook heeft een slachtofferadvocaat meer zicht op de te vorderen hoogte van het bedrag. Daarnaast zullen slachtoffers zich bij het indienen van een vordering wellicht niet realiseren dat het van belang is om ook toekomstige schadeposten op te nemen. Dit is relevant, omdat het niet mogelijk is om de vordering in een eventueel hoger beroep te verhogen, ondanks dat het slachtoffer mogelijk wel extra kosten ten gevolge van het delict heeft gemaakt.⁶⁴ Iets dat op zichzelf al problematisch is en reeds problematischer wordt

wanneer aanvankelijk niet de juiste informatie wordt verstrekt.

Het is opmerkelijk dat het invoeren van slachtofferrechten gedurende de afgelopen 25 jaar regelmatig op verzet heeft gestuit. Echter, de introductie van de verschillende slachtofferrechten bleek uiteindelijk in de praktijk geen probleem, ondanks de bezwaren voorafgaand aan de invoering.

Integendeel, het zijn de slachtoffers die obstakels bemerken bij het realiseren van hun rechten. Een voorbeeld hiervan is de juridische onmogelijkheid voor slachtoffers om hoger beroep in te stellen. Het instellen van hoger beroep staat alleen open voor de verdachte en het Openbaar Ministerie.⁶⁵ De officier van justitie dient voor de beslissing om al dan niet hoger beroep in te stellen wel de belangen van het slachtoffer mee te wegen.⁶⁶ LANGZS is van mening dat de officier van justitie alvorens een beslissing te nemen om al dan niet hoger beroep in te stellen, actief de visie van het slachtoffer van (in ieder geval) spreekrechtwaardige delicten te vragen. In het geval dat de officier van justitie dan besluit af te zien van het instellen van hoger beroep, terwijl het slachtoffer dit wel wenst, stellen wij een stelsel voor zoals vergelijkbaar met het huidige verlofstelsel voor verdachten.

Momenteel bestaat er een verlofstelsel voor verdachten.⁶⁷ Dit stelsel is van toepassing op relatief lichte strafzaken. Het betreft zaken waarin de verdenking ziet op overtredingen of misdrijven met een strafbedreiging van maximaal vier jaar gevangenisstraf. Daarbij is vereist dat de rechtbank maximaal een geldboete van € 500,00 heeft

opgelegd. Als hiertegen hoger beroep is ingesteld, wordt dit in beginsel niet behandeld. Het hoger beroep wordt alleen behandeld als de voorzitter van het gerechtshof van mening is dat dit in het belang is van een 'goede rechtsbedeling'.

Een soortgelijk systeem voor slachtoffers met betrekking tot het hoger beroep achten wij wenselijk. Dat zou inhouden dat de voorzitter van het gerechtshof kan beslissen dat, ondanks dat er geen hoger beroep is ingesteld door het Openbaar Ministerie of de verdachte, hoger beroep in het belang van een goede rechtsbedeling is voor het slachtoffer. Het slachtoffer zou dan een dusdanig verzoek in kunnen dienen bij het gerechtshof. In onze visie zou dit recht geïntroduceerd moeten worden voor slachtoffers van spreekrechtwaardige delicten.

Al met al: in de afgelopen 25 jaar zijn de slachtofferrechten steeds verder ontwikkeld. Er zijn echter nog problemen waar slachtoffers (en hun advocaten) in de praktijk structureel tegenaan lopen. Het is van belang dat de rechten die slachtoffers hebben voorspelbaar en afdwingbaar zijn om zo hun positie in het strafproces te versterken.

LANGZS hoopt met deze speciale editie over het slachtoffer te bereiken dat vruchtbare gesprekken worden gevoerd met de desbetreffende instanties. LANGZS zal zich blijven inzetten voor een verbetering van de positie van het slachtoffer!

Het bestuur van stichting LANGZS

Eindnoten

¹ In zaken bij de kantonrechter gold een maximum van 600 gulden (€ 272,27); M.S. Groenhuijsen, 'De landelijke invoering van de wet Terwee', *Rechtshulp*, nr. 4 1995, p. 3 – 8.

² M.S. Groenhuijsen, 'De landelijke invoering van de wet Terwee', *Rechtshulp*, nr. 4 1995, p. 3 – 8

³ K. Lens, A. Pemberton & M. Groenhuijsen, *Het spreekrecht in Nederland: een bijdrage aan het emotioneel herstel van slachtoffers?*, Den Haag: WODC 2010, p. 87.

⁴ Wet van 17 december 2009, Stb. 2010, 1.

⁵ Artikel 51ac Sv.

⁶ Artikel 51b Sv.

⁷ Artikel 51c Sv.

⁸ Kamerstukken II 2004/05, 30143, nr. 3, p. 10.

⁹ Zie onder andere: Kaderbesluit Europese Raad inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (2001/220/JBZ) en Europese richtlijn minimumnormen voor slachtoffers (Richtlijn 2012/29/EU).

¹⁰ Wet van 8 maart 2017, Stb. 2017, 90.

¹¹ R.A. Korver, *Recht van spreken*, Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij de Arbeiderspers 2012, p. 293.

¹² Bijlage 'Verklaring van rechten' bij 'Regeling algemene informatievoorziening slachtoffers', Stcrt. 2017, 18951.

¹³ Slachtofferhulp Nederland, 'Algemeen overleg Slachtofferbeleid 13 februari 2019', Utrecht 7 februari 2019, p. 2.

¹⁴ Rechtbank Amsterdam, parketnummer 13/730011-19.

¹⁵ Jaarverslag Slachtofferhulp Nederland 2019. <https://www.slachtofferhulp.nl/globalassets/media/corporate-downloads/voor-professionals/over-slachtofferhulp/jaarverslagen/jaarverslag-2019-slachtofferhulp-nederland.pdf>

¹⁶ Artikel 44 lid 3 Wet op de rechtsbijstand.

¹⁷ Zie: arrondissement Limburg in parketnummer 03/702613-18; Rechtbank Limburg, parketnummers 03/700444-18, 03-700445-16, 03/700446/18, 03/700022-19 & 03-700028-19; Rechtbank Noord-Holland, parketnummers: 15/860116-19 en 15-871938-18; Gerechtshof Amsterdam, parketnummer: 23/004029-18; Rechtbank Amsterdam, parketnummers 13/665288-19 & 13/665289-19; Rechtbank Zeeland-West-Brabant, parketnummer: 02/184624-19; Rechtbank Den Haag, parketnummer 09/153520-19; Gerechtshof Den Haag, parketnummer: 22/001559-19; Rechtbank Amsterdam, parketnummer 13/262568-18; Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, parketnummers 21/00032-18 & 21/00031-18, Rechtbank Limburg, 03/262997-19.

¹⁸ Rechtbank Midden-Nederland, Parketnummer: 16/659055-19.

¹⁹ Slachtofferhulp Nederland, *Privacy van het slachtoffer. Feit of fictie?*, Utrecht: Slachtofferhulp Nederland 2020.

²⁰ Arrondissementsparket Midden-Nederland, parketnummer 16/659742-17.

²¹ Rechtbank Gelderland, parketnummer 05/038114-17 & 05/038087-17.

²² Rechtbank Amsterdam, parketnummer 16/700103-17.

²³ Rechtbank Den Haag, parketnummer 09/827741-17.

²⁴ Rechtbank Den Haag, parketnummer 09/043188-19.

²⁵ Arrondissementsparket Oost-Nederland, parketnummer 05/133447-19.

²⁶ Arrondissementsparket Oost-Brabant, parketnummer 01/143081-19.

²⁷ Arrondissementsparket Midden-Nederland, parketnummer 16/177385-19.

²⁸ Ressortsparket Den Haag,

parketnummer 22/000570-17.

²⁹ Openbaar Ministerie Amsterdam, parketnummer 13/669042 en 13/669043.

³⁰ Gerechtshof Amsterdam, parketnummer 23/001924-19.

³¹ Rechtbank Noord-Nederland, parketnummers 18/8401-20; 18/846-20; 188421-20; 18/8449.20.

³² Arrondissementsparket Amsterdam, parketnummers 13/730000-20, 13/730001-20, 13/730002-20, 13/730004-20, 13/728001-20, 13/730005-20.

³³ Arrondissementsparket Oost-Nederland, parketnummer 05/881348-16.

³⁴ Openbaar Ministerie Den Haag, parketnummer 22/000140-18, 22/000128-18.

³⁵ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, parketnummer 21/001599-18.

³⁶ Arrondissementsparket Noord-Nederland, parketnummer 18/036819-18

³⁷ Arrondissementsparket Noord-Holland, parketnummer 15/870534-19.

³⁸ Openbaar Ministerie Gelderland, parketnummer 05/174820-19 & Arrondissementsparket Gelderland, parketnummer 05-33333-19.

³⁹ Rechtbank Den Haag, parketnummer 09/043188-18.

⁴⁰ A.J.J.G. Schijns, 'De positie van het slachtoffer in het strafproces', in: P.A.M. Verrest & P.A.M. Mevis (red.), *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag: Boom juridisch 2018, p. 469.

⁴¹ Arrondissement Limburg, parketnummer(s) 03/702613-18.

⁴² Rechtbank Rotterdam, parketnummer 10/661041-19.

⁴³ Rechtbank Midden-Nederland, parketnummer 16/206015-19; Rechtbank Noord-Nederland, parketnummer 18/034292-19.

⁴⁴ Rechtbank Midden-Nederland, parketnummer 16/118607-17.

⁴⁵ HR 25 juni 1996, NJ 1996/714.

⁴⁶ Arrondissementsparket Noord-Nederland, parketnummer 18/850072-19.

⁴⁷ De legitimiteit van de rechterlijke macht, ideeën voor behoud en versterking, prof. mr. B.M. Teldersstichting, Den Haag 2013.

⁴⁸ Hopelijk brengen de zeer recent aangekondigde bezuinigingen van SHN daar geen verandering in.

⁴⁹ Of in Hoger Beroep met de advocaat-generaal; tevens staat het slachtoffers van andere delicten vrij om te verzoeken om een slachtoffergesprek.

⁵⁰ Rechtbank Almelo, parketnummer 08/166551-17.

⁵¹ V. van de Port & M.P. de Klerk, 'Fair trial voor verdachten én slachtoffers', Advocatenblad 2018, nr. 5, p. 56.

⁵² Kamerstukken II 2014/15, 34082, nr.

6, p. 15 – 16.

⁵³ Conclusie AG Vegter 8 april 2014, ECLI:NL:PHR:2014:509 gevolgd in HR 10 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1360.

⁵⁴ J.H. Janssen & J. de Lange, 'Een vanzelfsprekend recht van spreken?', NJB 2018/1425, afl. 28, p. 2058.

⁵⁵ Zoals bijvoorbeeld toegekend door: Gerechtshof Den Haag 20 juli 2020, parketnummer 22/001979-15; Gerechtshof Den Haag 20 juli 2020, parketnummer 22/002217-15; Rechtbank Rotterdam 9 maart 2018, ECLI:RBROT:2018:1963; Rechtbank Noord-Holland 16 april 2020, parketnummer 15/310446-19; Rechtbank Overijssel 29 oktober 2019, ECLI:NL:RBOVE:2019:3960.

⁵⁶ Kamerstukken II 2019/20, 35349, nr. 3.

⁵⁷ Zie: <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2020/10/rechten-van->

slachtoffers-werken-ze-wel.

⁵⁸ Hoge Raad 28 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:793, r.o. 2.1.

⁵⁹ Kamerstukken II 2007/09, 30143, nr. 16.

⁶⁰ Artikel 4.14 Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen jo. 6:4:2 lid 7 Sv.

⁶¹ Openbaar Ministerie Noord-Holland, parketnummer 14/800377-15.

⁶² Gerechtshof Den Haag, parketnummer 22/000570-17.

⁶³ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, parketnummer 21/002530-17.

⁶⁴ Artikel 421 lid 3 Sv.

⁶⁵ Artikel 404 lid 1 Sv.

⁶⁶ Ministerie van Veiligheid en Justitie, Recht doen aan slachtoffers, Den Haag 22 februari 2013, p. 6.

⁶⁷ Artikel 410a Sv.